

Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

2011-03-14
1 (2)
Dnr 2011:203

Redovisning av uppdrag om att utvärdera fortbildning av personal i förskolan

Härmed redovisas uppdraget till Statens skolverk att utvärdera fortbildning för personal i förskolan (U2011/527/S).

Uppdraget är givet i särskild ordning för budgetåret 2011.

Sammanfattning

Den 2 april 2009 fick Skolverket i uppdrag att ansvara för fortbildning av personal i förskolan (U2009/2216/S). Fortbildningsinsatsen kallas för Förskolelyftet. Skolverket fick i januari 2011 i uppdrag att utvärdera satsningen (U2011/527/S). Utvärderingen ska lämnas till regeringen senast den 15 mars och ske i form av en uppföljande analys som ska inriktas på om och hur förskolepersonalens kompetens utvecklas genom fortbildningen.

Syftet med rapporten är att besvara frågorna i uppdraget genom att beskriva utfallet av satsningen hittills. För att besvara frågorna i uppdraget används olika underlag, bland annat uppgifter från ansökningarna och rekvisitionerna, kursdeltagarenkäterna och uppföljningsbesöken.

Skolverkets uppdrag avseende Förskolelyftet består av fyra delar. Skolverket ska köpa kurser av utbildningsanordnare samt sprida information om satsningen till berörda huvudmän. Skolverket ska betala ut ersättning till de utbildningsanordnare som ger kurser inom satsningen. Skolverket ska administrera ansökan och urval. Skolverket ska betala ut statsbidrag till de huvudmän som haft personal i fortbildning.

Resultaten visar att omkring 4 000 barnskötare, förskollärare och personal med pedagogiskt ledningsansvar fått fortbildning genom Förskolelyftet under åren 2009 och 2010. Antalet huvudmän som deltar i satsningen ökar, och har ökat från 170 huvudmän höstterminen år 2009 till 324 huvudmän höstterminen år 2010.

Skolverket har inte utnyttjat avsatta medel till fullo. I rapporten diskuteras olika faktorer som bidragit till att medlen inte utnyttjats fullt ut, bland annat tids och planeringsförutsättningarna och uppdragets reglering.

2011-03-14

2 (2)

Dnr 2011:203

Fortbildningens inriktning anges i regeringsuppdraget. Innehållet i kurserna omfattar barns språkliga och matematiska utveckling samt för personal med pedagogiskt ledningsansvar och förskollärare uppföljning och utvärdering av verksamheten. Kursdeltagarenkäterna visar genomgående att den personal som deltar är nöjda och att kursinnehållet varit relevant för deras nuvarande arbetsuppgifter. Uppföljningen visar dessutom att kursdeltagare och huvudmän utöver de områden som redan omfattas av satsningen också efterfrågar fortbildning i ämnesområdena naturvetenskap och teknik.

Förskolelyftet har bidragit till personalens ökade medvetenhet, vilket i sin tur har stor betydelse för förskolans måluppfyllelse.

Helén Ängmo
Tf generaldirektör

Johanna Freed
Undervisningsråd

I ärendets slutliga handläggning har Camilla Asp och Tommy Lagergren i Skolverkets ledningsgrupp deltagit.

1. SYFTE OCH UNDERLAG	2
SYFTE MED UTVÄRDERINGEN	2
UNDERLAG FÖR UTVÄRDERINGEN	2
2. FÖRSKOLELYFTET 2009-2010	4
UPPDRAGET	4
SAMRÅD OCH SAMVERKAN MED ANDRA AKTÖRER	4
FÖRFRÅGAN TILL UTBILDNINGSANORDNARE OCH KÖP AV KURSER	4
INFORMATIONSSINSATSER	7
ANSÖKAN	9
URVALSPRINCIPER	10
MEDELANVÄNDNING	11
SAMMANFATTNING	11
3. HUVUDMÄNNENS DELTAGANDE I FÖRSKOLELYFTET	12
ANTAL DELTAGANDE HUVUDMÄN	12
ANTAL DELTAGARE PER HUVUDMAN	13
DELTAGANDE KOMMUNAL RESPEKTIVE ENSKILD VERKSAMHET	15
SAMMANFATTNING	17
4. KURSERNA I FÖRSKOLELYFTET	18
DELTAGANDE I FORTBILDNINGEN	18
DELTAGARE I FORTBILDNINGEN	19
KURSERNAS ORGANISATION	21
KURSERNAS OMFATTNING	24
KURSERNAS INNEHÅLL	24
KURSERNAS KVALITET	28
FORTBILDNINGENS RELEVANS I FÖRHÅLLANDE TILL UTBILDNINGSBEHOV	30
EFFEKTER PÅ FÖRSKOLEPERSONALENS KOMPETENS	32
SAMMANFATTNING	32
5. SLUTSATSER OCH DISKUSSION	34
FÖRSKOLELYFTET 2009-2010	34
TID OCH PLANERINGSFÖRUTSÄTTNINGAR	34
MEDELSUTNYTTJANDE	35
UPPDRAGETS REGLERING	36
FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR HUVUDMÄNNENS DELTAGANDE	36
FORTBILDNINGENS RELEVANS I FÖRHÅLLANDE TILL UTBILDNINGSBEHOV	37
FORTBILDNINGENS EFFEKTER FÖR FÖRSKOLEPERSONALENS KOMPETENS	37
ÖVRIGA EFFEKTER AV FÖRSKOLELYFTET	37
FÖRSKOLELYFTET OCH LEGITIMATIONSFRÅGOR	38

1. Syfte och underlag

Skolverket fick den 2 april 2009 i uppdrag att ansvara för fortbildning av personal i förskolan (U2009/2216/S). Syftet med satsningen är att utveckla personalens kompetens i samband med att förskolans pedagogiska uppdrag förtydligats i läroplanen. Fortbildningsinsatsen kallas i dagligt tal för Förskolelyftet. Regeringen avsatte för detta ändamål sammanlagt 600 miljoner kronor. Under perioden 2009-2011 satsas 200 miljoner årligen på Förskolelyftet. Medlen fördelas årligen mellan de tre angivna personalkategorierna som ingår i satsningen med högst 120 miljoner kronor för förskollärare, högst 18 miljoner kronor för personer med pedagogiskt ledningsansvar samt högst 50 miljoner kronor för barnskötare och personal med motsvarande arbetsuppgifter.

Skolverket fick i januari år 2011 i uppdrag att utvärdera satsningen (U2011/527/S). Utvärderingen ska lämnas till regeringen senast den 15 mars.

Syfte med utvärderingen

Enligt regeringsuppdraget ska utvärderingen ske i form av en uppföljande analys som ska inriktas på om och hur förskolepersonalens kompetens utvecklats genom fortbildningen. Skolverket ska även analysera vilka eventuella hinder som funnits för genomförande av fortbildningen och utnyttjande av de medel som avsatts. Skolverket ska belysa kursdeltagares, lärosätens och huvudmäns uppfattning om fortbildningens organisation, omfattning, innehåll, kvalitet och relevans i förhållande till utbildningsbehov. Urvalsprinciper och medelanvändning ska belysas.

Uppdraget ges under pågående satsning och med begränsade tidsramar. Skolverket kommer därför inte ha möjlighet att presentera någon systematisk redovisning kring fortbildningens effekter på förskolepersonalens kompetens.

Syftet med denna avrapportering är att besvara frågorna i uppdraget genom att beskriva utfallet av satsningen hittills. Beskrivningen görs utifrån de underlag som fanns att tillgå då uppdraget gavs. Utifrån denna beskrivning kommer Skolverket att diskutera tänkbara effekter av fortbildningen på kort respektive lång sikt. Med effekter avses i denna utvärdering huvudmännens, utbildningsanordnarnas och kursdeltagarnas uppfattningar om hur fortbildningen hittills har bidragit till personalens kompetens.

Underlag för utvärderingen

I denna rapport används ett flertal underlag som samlats in inom ramen för Förskolelyftet. Mer information om respektive underlag anges nedan.

Information om kurser mm

Information om kurser mm kommer från de kurserbjudanden som utbildningsanordnarna lämnat som svar på Skolverkets förfrågan. Underlaget består av kursbeskrivningar samt uppgifter av mer kvantitativ karaktär (t ex pris, kursens omfattning i tid, antal erbjudna platser mm). Underlaget har använts inför beslut om kurser och för beräkningar av hur fortbildningen ska dimensioneras.

Ansökningar

Ansökningarna består av uppgifter från huvudmännen om sökta kurser samt kontaktuppgifter. Information från ansökningarna används för att fatta beslut om urval och som underlag för beslut till huvudmännen om beviljat antal platser. Sammanställningar från ansökningarna ger också information om hur många platser huvudmännen ansökt om på respektive kurs.

Rekvisationsunderlag

Information från rekvisitionerna används i första hand som underlag för utbetalning av statsbidrag, men ger också uppgifter om deltagande på huvudmann- och individnivå.

Enkät till kursdeltagare

Uppgifter om kursdeltagarnas erfarenheter av fortbildningen kommer från den kursdeltagarenkät som hittills genomförts vid två tillfällen, våren respektive hösten 2010. Enkäten kommer också att genomföras våren 2011 och hösten 2011. Syftet med enkäten är att fånga upp kursdeltagarnas upplevelse och erfarenheter av Förskolelyftet utifrån de mål och syften som anges i uppdraget. Enkäten gick ut till ca 3000 kursdeltagare som påbörjade kurser vårterminen 2010 och höstterminen 2010. Total svarsfrekvens är cirka 70 procent.

Uppföljningsbesök

Skolverket har genomfört uppföljningsbesök under hösten 2010 och våren 2011. I samband med detta har intervjuer skett med såväl företrädare för lärosäten som huvudmän. Syftet med besöken är att i dialogform ta del av lärosätens och huvudmäns uppfattning om Förskolelyftet. Vidare är syftet att identifiera huvudmännens utvecklingsbehov. Skolverkets uppdrag att informera om fortbildningen har ingått som en del i besöken.

2. Förskolelyftet 2009-2010

De första kurserna inom Förskolelyftet startade höstterminen 2009 och kurser har därefter bedrivits på ett drygt 20-tal platser i landet. I detta kapitel redogörs för vilka aktiviteter som genomförts inom Förskolelyftet samt hur arbetsgången sett ut under 2009 och 2010. Syftet med kapitlet är att ge en bild av hur arbetet lagts upp och utvecklats sedan starten.

Uppdraget

I korthet består Skolverkets uppdrag avseende Förskolelyftet av fyra delar. För det första ska Skolverket köpa kurser av utbildningsanordnare enligt förordning och uppdrag samt sprida information om satsningen till berörda huvudmän. För det andra ska Skolverket betala ut ersättning till de utbildningsanordnare som ger kurser inom satsningen enligt de överenskommelser och avtal som upprättats. För det tredje ska Skolverket administrera ansökan och urval. För det fjärde ska Skolverket enligt förordning betala ut statsbidrag till de huvudmän som har personal i fortbildning. Statsbidraget är en ersättning för lön för den förskolepersonal som deltar i fortbildningen och betalas ut med ett schablonmässigt bestämt belopp per högskolepoäng. Kostnaden för den personal som deltar i Förskolelyftet delas av tre parter: *staten*, som finansierar en del av satsningen via statsbidraget, *huvudmannen*, som betalar en del av personalens lön under studierna samt *deltagande personal*, som i de flesta fall är tjänstlediga för studier och får minst 80 procent av lönen under fortbildningen.

Samråd och samverkan med andra aktörer

Skolverket har haft kontakter med en rad intressenter under arbetets gång. Vid ett par tillfällen har Skolverket kallat till möten där Sveriges kommuner och landsting (SKL), lärarfacken, representanter för de enskilda anordnarna m.fl. har bjudits in. Inför denna avrapportering gjordes särskilt en avstämning med SKL. De framförde kritik mot den hantering av Lärarfortbildningen som innebär att man räknar fram ramar för varje huvudman. När det gäller Förskolelyftet finns inga ramar, och SKL har inte haft några direkta synpunkter på satsningen. SKL har heller inte gjort någon egen uppföljning eller utvärdering kring Förskolelyftet, och någon sådan finns inte heller planerad. Enligt uppdraget ska Skolverket också samråda med Högskoleverket. Något sådant samråd har inte skett men Skolverket har vid flera tillfällen varit i kontakt med Högskoleverket, bland annat för att få information om vilka regler som gäller för behörighet vid uppdragsutbildning.

Förfrågan till utbildningsanordnare och köp av kurser

Kurserna i Förskolelyftet anordnas på Skolverkets uppdrag. Skolverket går ut med en förfrågan till utbildningsanordnare om att inkomma med förslag på kurser. Skolverket har enligt förordning (2007:223) om uppdragsutbildning för fortbildning av lärare och förskollärare samt personal med pedagogiskt ledningsansvar i förskolan, uppdragit åt lärosäten med examensrätt att anordna kurser inom Förskolelyftet.

Kurser för *barnskötare* eller personal med motsvarande arbetsuppgifter i förskolan har fram till och med vårterminen 2011 bedrivits uteslutande av de utbildningsanordnare som definieras i ovan nämnda förordning. Barnskötare och motsvarande personal omfattas dock inte av denna förordning. Däremot står det i regeringsuppdraget att fortbildning av barnskötare "...ska avse olika utbildningsnivåer utifrån de skiftande behov som målgruppen har. Fortbildningsuppdraget ska ges till utbildningsanordnare som har hög och ändamålsenlig kompetens inom det område fortbildningen avser." Skälen för att endast vända sig till högskolor och universitet avseende fortbildning för barnskötare var inledningsvis tidsaspekten. En kartläggning visade också att lärosätena hade beredskap och kompetens att anordna fortbildning för denna personalgrupp. Vidare ansåg Skolverket det som värdefullt att samtliga personalkategorier fick fortbildning vid lärosätena så att samma synsätt och kvalitetskrav gäller all fortbildning inom Förskolelyftet. De flesta lärosäten erbjuder möjlighet för barnskötare att läsa kurserna utan att genomgå examination för högskolepoäng. De flesta barnskötare har dock valt att examineras och få högskolepoäng för sina kurser.

Inför kurser som startar höstterminen 2011 har det för barnskötare och personal med motsvarande arbetsuppgifter i förskolan gått ut en förfrågan till utbildningsanordnare utöver högskolor och universitet. Denna har genomförts i form av ett anbudsförfarande, vilket lett till ändrade rutiner och mer administration för de högskolor och universitet som erbjuder kurser för barnskötare. Av de totalt 24 utbildningsanordnare som kom in med anbud på barnskötarkurser var 19 högskolor/universitet och fem stycken övriga utbildningsanordnare.

Förfrågan 1

Den första förfrågan om att inkomma till Skolverket med förslag på kurser inom Förskolelyftet gick ut till lärosäten med examensrätt den 17 juni 2009. Förfrågan avsåg kurser som skulle ges höstterminen 2009 och vårterminen 2010. Lärosätena skulle inkomma till Skolverket med erbjudanden om kurser senast den 7 september 2009. De första kurserna startade i november 2009.

Förfrågan 2

Den andra förfrågan om att inkomma till Skolverket med förslag på kurser inom Förskolelyftet gick ut till lärosäten med examensrätt den 16 november 2009. Förfrågan avsåg kurser som skulle ges höstterminen 2010 och vårterminen 2011. Lärosätena skulle inkomma till Skolverket med erbjudanden om kurser senast den 15 januari 2010.

Förfrågan 3

Den tredje förfrågan avser kurser som startar höstterminen 2011. Förfrågan/anbud gick ut den 18 november 2010 och sista dag för utbildningsanordnare att inkomma med förslag på kurser var den 21 januari 2011. Skolverket fattade beslut om kurser för höstterminen 2011 den 28 februari.

Beslut om fortbildningssatsningen fattades i april 2009 och den första förfrågan omfattade kurser med start höstterminen 2009 och vårterminen 2010. Som tabell 1

nedan visar köptes avsevärt fler kurser vid förfrågan 2 än vid de två andra tillfällena. Anledningen till detta är att Skolverket under 2010 disponerade mer än de 200 miljoner kronor som först aviserats för budgetåret. I regleringsbrev för Skolverket avseende 2010 framgår att 142 miljoner kronor är anslagsbehållning som får disponeras under 2010¹. Under 2010 disponerade Skolverket med andra ord totalt 342 miljoner kronor för fortbildningen. Förfrågan 3 omfattar endast kurser som startar höstterminen 2011 eftersom satsningen avslutas i och med utgången av 2011. Medel för fortbildningen fördelas per budgetår, vilket innebär att delar av 2011 års medel redan är in-tecknade i kurser som pågår vårterminen 2011. Detta innebär begränsade ekonomiska möjligheter att köpa kurser med start höstterminen 2011. Av denna anledning finns heller inte möjlighet för Skolverket att köpa kurser för pedagogiska ledare för höstterminen 2011, vilket också framgår av tabell 1.

Tabell 1 visar hur många kurser som utbildningsanordnarna erbjöd och hur många kurser Skolverket köpt vid respektive förfrågningstillfälle. Uppgifterna är fördelade på respektive personalkategori.

Erbjudanden. Antal utbildningsanordnare fördelat på personalkategori och period					
	Anordnare	Kurser per personalkategori			Totalt
		Bsk	Fsk	Ledare	
Förfrågan 1	26	38	57	25	120
Förfrågan 2	24	50*	76	21	147
Förfrågan 3	29	63	51	5	119

Köpta kurser. Antal utbildningsanordnare och kurser per personalkategori					
	Anordnare	Kurser per personalkategori			Totalt
		Bsk	Fsk	Ledare	
Förfrågan 1	20	29	31	6	66
Förfrågan 2	24	51*	70	6	76
Förfrågan 3	24/24	28	24	0	52

Tabell 1: Antal erbjudna och beslutade kurser inom Förskolelyftet per personalkategori.

*Mittuniversitetet delade en kurs på två för att kunna ge dem på två studieorter (Härnösand och Östersund)

Dimensionering av kursutbud

När det gäller dimensioneringen är en avgörande faktor utbildningsanordnarnas kapacitet att erbjuda såväl kurser som platser. För att få uppgifter om hur många kursplatser som kan köpas per personalkategori gör Skolverket beräkningar av kostnader per kurs. I kostnadsuppskattningarna inkluderas också statsbidrag till huvudmännen. Det är svårt att göra en säker bedömning av de faktiska kostnaderna för kurser i Förskolelyftet. Skolverket utgår vid köp av kurser från den totalsumma som anslagits per budgetår. Denna summa måste också matchas mot att anslaget

¹ Regeringsbeslut 2009-12-17, U2009/7241/SAM, Regleringsbrev för budgetåret 2010 avseende Statens skolverk

ska fördelas på ett specifikt sett mellan de angivna personalkategorierna. Skolverket ska vidare ta hänsyn till utbildningsanordnarnas erbjudanden och huvudmännens behov. Slutligen ska Skolverket beakta regional spridning och att kursutbudet är varierat avseende tillgänglighet och studietakt.

Kvalitetsgranskning av kurser

Utifrån innehållet och kravspecifikationen i den förfrågan som gått ut till utbildningsanordnarna har kursförslagen granskats.

Det överordnade i kvalitetsgranskningen är att säkerställa att de kurser som erbjuds håller hög kvalitet samt att de är i enlighet med uppdragsbeskrivningen och utgår från förskolans läroplan. När Förskolelyftet startade hade inget beslut fattats om ändringar i Lpfö98. Regeringen hänvisar dock till uppdraget om förslag till förtydliganden i läroplanen för förskolan (U2008/6144/S) och att fortbildningen ska utgå från intentionerna i detta uppdrag.

Informationsinsatser

I Skolverkets uppdrag ingår att sprida information till berörda om fortbildningen samt om möjligheten att erhålla statsbidrag. Skolverket har genomfört en rad informationsinsatser inom ramen för Förskolelyftet. Nedan ges en beskrivning av dessa informationsinsatser.

Webb

Förskolelyftets webb är den primära informationskällan för huvudmän och förskolepersonal. I början av 2010 lanserades en portal(www.skolverket.se/forskolelyftet). Syftet med portalen är att förse olika grupper med information. På portalen finns olika målgruppsingångar för huvudmän, förskolepersonal och utbildningsanordnare. På webben finns också information kring ansökningsprocess, hur man rekviderar statsbidrag samt dokumentation och reportage kring satsningen. Här publiceras också kurskatalogen.

Trycksaker och annonser

Kurskatalogen, finns huvudsakligen tillgänglig via webben, och är ett viktigt instrument för att sprida information till huvudmän och förskolepersonal om kurserna inför ansökan.

I samband med ansökan skickas ett *vykort* ut till samtliga förskolor i Sverige. Syftet är att uppmärksamma förskolepersonalen på ansökningsperioden och att informera om Förskolelyftets portal. I september 2010 skickades också vykortet till de kommunala huvudmännen för kännedom.

Efter att Skolverket fått signaler från lärosätena om att personal som deltar i Förskolelyftet hade många frågor kring förutsättningar för deltagande, löneersättning mm, togs ett *informationsblad till deltagande förskolepersonal* fram. Syftet är att avlasta lärosätena kring frågor som gäller regler kring arbete och studier, löneersättning

mm samt att säkerställa att alla kursdeltagare inom Förskolelyftet får tillgång till samma information.

Informationsbladet har spridits till de lärosäten som deltar i Förskolelyftet samt till de kommunala huvudmännen för kännedom. Tanken är att det ska delas ut till kursdeltagarna i samband med kursstart.

Skolverket har också fått signaler om att samordningen på huvudmannanivå inte alltid fungerar. Skolverkets intryck är att besluten om tjänstledigheter mm inom Förskolelyftet på många håll delegeras till rektorer eller andra tjänstemän inom förvaltningen. Det är inte alltid som den personen kan ge ett tydligt svar till kursdeltagaren om vilka regler som gäller. Ibland resulterar detta i att frågor om tjänstledighet, ersättning mm hanteras på olika sätt hos en huvudman. I syfte att tydliggöra regelverket och huvudmännens ansvar har Skolverket tagit fram en *huvudmannabroschyr*. Broschyren ska ge kortfattad information och fungera som stöd för vilka regler som gäller kring studier och arbete om man ska ta del av statsbidraget. Broschyren distribueras till kommunala huvudmän under mars 2011.

För att sprida information om Förskolelyftet har Skolverket också *annonserat*, främst i samband med ansökningsperioder. Under år 2010 fanns annonser bland annat på lektion.se, i tidningen Förskolan, Skolvärlden, Dagens Samhälle och Friskolornas Riksförbund. Utöver detta har Skolporten gjort ett mejlutskick till förskollärare.

Information kring Förskolelyftet har även funnits tillgängligt på *Skolforum*, senast i november 2010. Material om Förskolelyftet har också funnits med i andra sammanhang där Skolverket haft konferenser mm.

Konferenser med Lärarfortbildningen hösten 2009

Hösten 2009 deltog representanter för Förskolelyftet vid sju konferenser tillsammans med Lärarfortbildningen inom Lärarlyftet. Konferenserna hölls i regioner med lågt utnyttjande inom Lärarfortbildningen. Konferenserna handlade i första hand om möjligheter och hinder för att delta i Lärarfortbildningen och Förskolelyftet. Förskolelyftet låg i detta skede i startgroparna så huvudmännen hade ännu ingen erfarenhet av deltagande i satsningen. Mycket av det som sades gällande Lärarfortbildningen rörde säkert också Förskolelyftet eftersom dessa satsningar har mycket gemensamt, framförallt gällande finansiering och kostnader.

Sju konferenser genomfördes och ett 60-tal huvudmän var representerade.

Vanligt förekommande frågor var t ex principerna kring urval i Förskolelyftet och att det saknas ramar för huvudmännen. Många huvudmän var oroliga för hur principerna för ansökan skulle fungera och trodde att de skulle missgynnas av olika anledningar. Exempelvis trodde flera representanter från större kommuner att de skulle missgynnas på grund av att ansökan skulle ske samlat för all personal. Några huvudmän efterfrågade ramar för att ha klara planeringsförutsättningar. Andra huvudmän var dock positiva till hanteringen inom Förskolelyftet och menade att huvudmannen får en bättre överblick genom att själv ansvara för ansökan. På vissa håll framkom också att huvudmannen använde möjligheten att styra vilken fortbildning som söktes både avseende form och innehåll. Några huvudmän använde aktivt möjligheten att samarbeta med lärosäten för att styra fortbildningens inrikt-

ning. Vidare framkom att kommunernas samarbete med lärosäten för att få fram ändamålsenlig fortbildning varierar.

Många huvudmän hade inledningsvis inte möjlighet att planera eller budgetera för deltagande, eftersom beslutet om fortbildning för personal i förskolan fattades först i april 2009.

Flera huvudmän undrade varför inte reguljära kurser ingår i Förskolelyftet (som i Lärarfortbildningen).

Ansökan

Ansökan har skett vid ett antal tillfällen, mera information om varje ansökningstillfälle presenteras nedan. Enligt regeringsuppdraget ska anmälan göras enligt huvudmannens prioritering. Detta innebär att huvudmännen ansöker om plats för personalen i förskolan. Det är således inte möjligt för enskilda individer att ansöka om platser. Vid första ansökningstillfället anmälde huvudmännen namngivna personer och för varje anmäld person kunde huvudmannen ange två kurser (första respektive andrahandsval). Efter första ansökningsomgången konstaterades att den hanteringen inte var tillräckligt rättssäker och att ett förfaringssätt med namngivna personer samt första respektive andrahandsval inte var tillräckligt flexibelt. Efter första ansökningsomgången var det också tydligt att det fanns ett behov av att effektivisera samordningen mellan huvudmännen, Skolverket och utbildningsanordnarna. En rad åtgärder har vidtagits för att skapa rutiner för samordning. För att göra hanteringen mer effektiv och säker sker anmälan från och med andra anmälningstillfället via en databas. Vidare har Skolverket i sin information betonat huvudmannens roll som samordnare, vilket innebär att huvudmännen ansöker om ett antal *platser* på ett antal kurser. Först *efter* beslut om beviljat antal platser gör huvudmannen den eventuella prioriteringen kring vilka i personalen som får delta och registrerar in information om kursdeltagare i databasen.

Efter de första ansökningstillfällena visade det sig också att det i många fall blev svåröverskådligt för huvudmännen att ansöka för två terminer samtidigt. Skolverkets slutsats är därför att ansökan till fortbildning lämpligen sker för en termin i taget.

Ansökan 1

Den första ansökan avser kurser som började höstterminen 2009 samt vårterminen 2010. Ansökningsperioden var mellan den 1-21 oktober 2009 och 344 huvudmän ansökte om ca 2 900 platser.

Ansökan 2

Den andra ansökan avser kurser som startade höstterminen 2010 och vårterminen 2011. Ansökningsperioden var mellan den 12-29 april 2010. När ansökan stängdes kunde Skolverket konstatera att det fanns platser kvar att fördela för vårterminen 2011. Det fanns också lärosäten som kunde komplettera sina avtal/överenskommelser med fler kursplatser. Hösten 2010 genomfördes därför en

extra ansökningsomgång för kurser som började vårterminen 2011. Totalt ansökte 427 huvudmän om ca 4 950 platser.

Ansökan 3

Den tredje ansökan avser kurser som startar höstterminen 2011, med ansökningsperiod 11-29 april 2011. Vid tidpunkten för denna utvärdering finns således inga tillgängliga uppgifter om denna ansökningsomgång. Påpekas bör dock att Skolverket inte haft ekonomiskt utrymme att köpa fler än drygt hälften av de platser utbildningsanordnarna erbjudit.

Efteranmälan

I regeringsuppdraget står det att ”Ett flexibelt antagningsförfarande ska användas så att de medel som avsatts utnyttjas optimalt.” Skolverket tillämpar därför ett system med efteranmälan i Förskolelyftet. Syftet är att fylla kurserna i så hög utsträckning som möjligt och att lärosätena, i mån av plats, ska kunna ta emot anmälningar också efter att ordinarie ansökan genomförts. Efteranmälan ska liksom ordinarie anmälan godkännas av huvudmannen. När det gäller efteranmälan görs dock inte detta via ansökan utan via en särskild blankett.

Urvalsprinciper

Hur urvalet till Förskolelyftet ska gå till är inte reglerat i förordningen (2009:280) om statsbidrag för fortbildning av personal inom förskolan. I regeringsuppdraget till Skolverket står att Skolverket ska beakta bland annat följande:

”Sökande till utbildning ska antas i den ordning anmälningar kommit in från de huvudmän som avses i förordningen om statsbidrag för fortbildning av personal inom förskolan och i enlighet med huvudmännens prioritering. För att åstadkomma deltagande med regional spridning från både kommunala och enskilda huvudmän, ska Skolverket, i den mån det behövs, göra undantag från den principen. Ett flexibelt antagningsförfarande ska användas så att de medel som avsatts nyttjas optimalt.”

I Förskolelyftet sker urvalet i praktiken på kursnivå. Före varje anmälningstillfälle presenterats kursutbudet i en kurskatalog, och utifrån detta utbud ansöker huvudmännen om ett antal platser. Nedan finns en tabell som visar antal kurser per kurstillfälle och antal kurser som blivit översökta. Med *översökning* avses att huvudmännen totalt ansökt om fler platser än det finns tillgång till på en viss kurs. I det fall en kurs blivit översökt har Skolverket gjort ett urval.

	Barnskötare		Förskollärare		Personal med pedagogiskt ledningsansvar	
Sökomgång	Antal kurser	Kurser med urval	Antal kurser	Kurser med urval	Antal kurser	Kurser med urval
Ht 09/Vt10	29	5	31	10	6	1
Ht10/Vt11	51	12	70	12	6	0

Tabell 2: Förskolelyftet, antal kurser per ansökningsomgång varav antal kurser där ett urval gjordes

Skolverket strävar efter att bevilja så många av de sökta platserna som möjligt. Vid översökning kontaktar Skolverket i första hand aktuell utbildningsanordnare för att diskutera möjligheterna att ta in fler kursdeltagare. När detta inte går att lösa måste ett urval göras. En vägledande princip vid urval är att en huvudman som ansökt om platser, ska få minst en plats på respektive sökt kurs. Denna princip har endast frångåtts i enstaka fall, på kurser där översökningen varit stor.

Ansökningarna har rangordnats i *den ordning de inkommit*. En huvudman som inkommer tidigt är inte garanterad alla sökta platser, men får i en urvalssituation en högre andel av de sökta platserna än en huvudman som inkommer senare under ansökningsperioden.

Medelanvändning

Skolverket har inte förbrukat alla medel som avsatts för fortbildningen. Medelsåtgången för 2009 respektive 2010 framgår av årsredovisning för respektive år. Skolverket kommenterar medelanvändningen i Kapitel 5.

Sammanfattning

Inom Förskolelyftet har rutiner för administration av kursköp och ansökningsförfarande byggts upp parallellt med olika informationsinsatser. De viktigaste aktörerna att samråda med och att informera om satsningarna är huvudmän, förskolepersonal samt de utbildningsanordnare som bedriver fortbildningen. Ett omfattande arbete har lagts ned på att identifiera vilken information som behövs vid olika tidpunkter och till olika målgrupper samt att utforma och sprida denna information. Något som prioriterats och som Skolverket menar är en avgörande förutsättning för att kunna genomföra uppdraget, är att finna former och rutiner för en fungerande samordning mellan huvudmän, Skolverket och lärosäten.

Åtgärder har efter hand vidtagits för att effektivisera ansökningsprocessen samt skapa rutiner för samordning. Exempelvis sker anmälan från och med andra anmälningstillfället via en databas.

3. Huvudmännens deltagande i Förskolelyftet

Antal deltagande huvudmän

I Förskolelyftet är det som tidigare nämnts huvudmännen som samordnar och prioriterar i frågor kring deltagande. Det är också huvudmannen som ansvarar för ansökan. Deltagandet kommer därför att redovisas både på huvudmannanivå och individnivå. I det följande redovisas siffror om deltagande främst på huvudmannanivå. Uppgifter om deltagande på individnivå finns i kapitel 4.

Diagrammet nedan visar deltagandet utifrån antal huvudmän som rekviderat statsbidrag för personal vid något av de tre rekvisitionstillfällen som hittills genomförts inom Förskolelyftet.

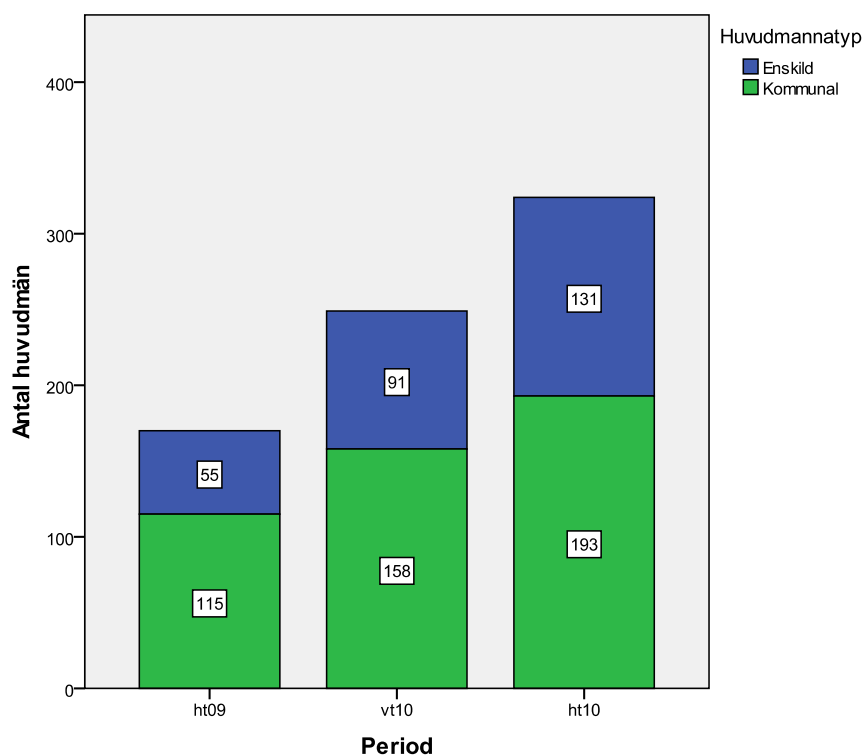

Diagram 1: Förskolelyftet, antal huvudmän som rekviderat statsbidrag för personal i Förskolelyftet.

Antalet huvudmän som rekviderat medel har ökat kontinuerligt sedan starten hösten 2009, det gäller både kommunala och enskilda huvudmän. Under 2009 och 2010 har 214 kommunala huvudmän deltagit i satsningen vid minst ett tillfälle. Det är alltså ungefär en fjärdedel av de kommunala huvudmännen som hittills inte deltagit alls i satsningen.

Antal deltagare per huvudman

Tabell 3 nedan visar vilka huvudmän som rekviderat statsbidrag för flest personer inom Förskolelyftet under 2009-2010. Observera att tabell 3 visar det faktiska antalet deltagare och att uppgiften inte har någon koppling till invånarantal hos respektive huvudman. När det gäller Stockholm och Göteborg ska nämnas att söktrycket var högt på båda orterna. Många av de huvudmän som sökte kursplatser på dessa lärosäten fick därför inte alla sina platser beviljade, medan t ex Örebro kommun i princip har fått alla sökta platser beviljade. Tabellen visar också att det finns mindre kommuner som exempelvis Ovanåker, som deltagit i hög utsträckning.

Nr	Huvudmannens namn	Totalt antal deltagare i rekvisition
1	Örebro kommun	315
2	Stockholms Stad	152
3	Linköpings kommun	133
4	Göteborgs Stad	114
5	Ovanåkers kommun	86
6	Uppsala kommun	83
7	Lunds kommun	79
8	Kristianstads kommun	77
9	Umeå kommun	73
10	Västerås kommun	58

Tabell 3: Antal personer som huvudmännen har rekviderat för totalt 2009-2010.

De flesta av de kommunala huvudmän som deltagit i hög utsträckning har fattat politiska beslut och avsatt särskilda medel för deltagandet i Förskolelyftet. I flera kommuner med högt deltagande finns även en eller flera kontaktpersoner på huvudmannanivå. Kontaktpersonerna fungerar exempelvis som stöd för förskolechefer/rektorer i fall då man måste prioritera kring deltagandet, och kan sprida Skolverkets information till verksamheten. Hos dessa huvudmän finns också ofta upparbetade rutiner för ansökan och rekvisitionsförfarande, samt en samsyn kring frågor om tjänstledigheter och ersättning till den personal som deltar. I några av de kommuner som rekviderat statsbidrag för flest personer har huvudmannen gett full kostnadstäckning för personalen, dvs. personalen har studerat på arbetstid med full lön.

Under perioden 2009-2010 har enskilda huvudmän i genomsnitt rekviderat för 2,2 deltagare medan kommunala huvudmän i genomsnitt har rekviderat för 17,9 deltagare. Medianen för enskilda huvudmän är 2,0 och för kommunala huvudmän 10,5. Diagram 2 och 3 nedan visar att spridningen mellan huvudmännen är stor.

Observera att diagram 2 och 3 har olika skalor. Diagram 3, som visar antal kursdeltagare som de enskilda huvudmännen har rekviderat för, har en spridning mellan 1-14 personer, medan spridningen för de kommunala huvudmännen av naturliga anledningar är mycket större.

2011-03-14
14 (38)

Dnr 2011:203

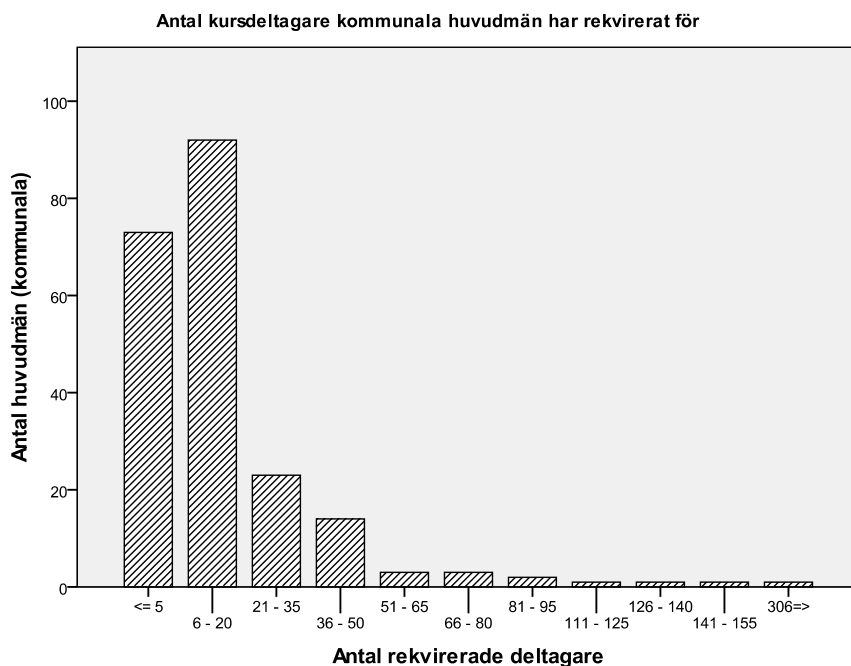

Diagram 2: Totalt antal kursdeltagare som respektive kommunal huvudman har rekviderat för 2009-2010.

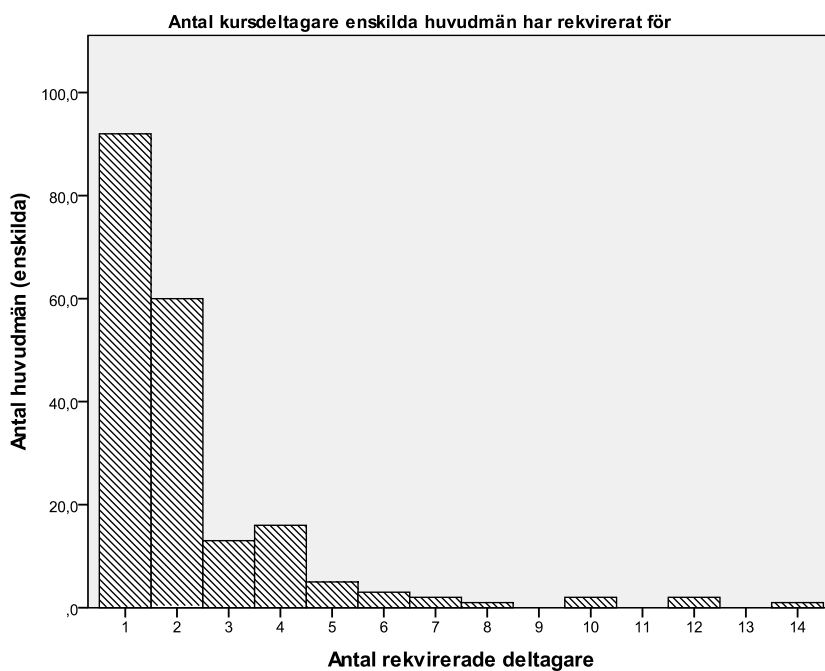

Diagram 3: Totalt antal kursdeltagare som respektive enskild huvudman har rekviderat för 2009-2010.

Deltagande kommunal respektive enskild verksamhet

Nedan presenteras tre kartor som visar deltagande i Förskolelyftet på huvudmannanivå. Den säger alltså ingenting om *hur många* deltagare, utan bara om huvudmannen deltagit eller inte deltagit. Den ljusgröna färgen betyder att man deltagit, och den mörkgröna färgen att man inte deltagit.

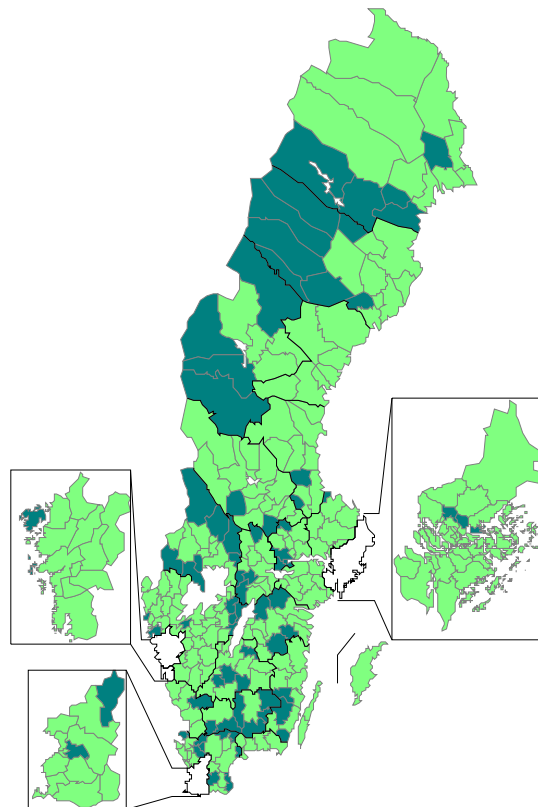

Bild 1: Karta över deltagandet i Förskolelyftet 2009-2010. Kommunala huvudmän.

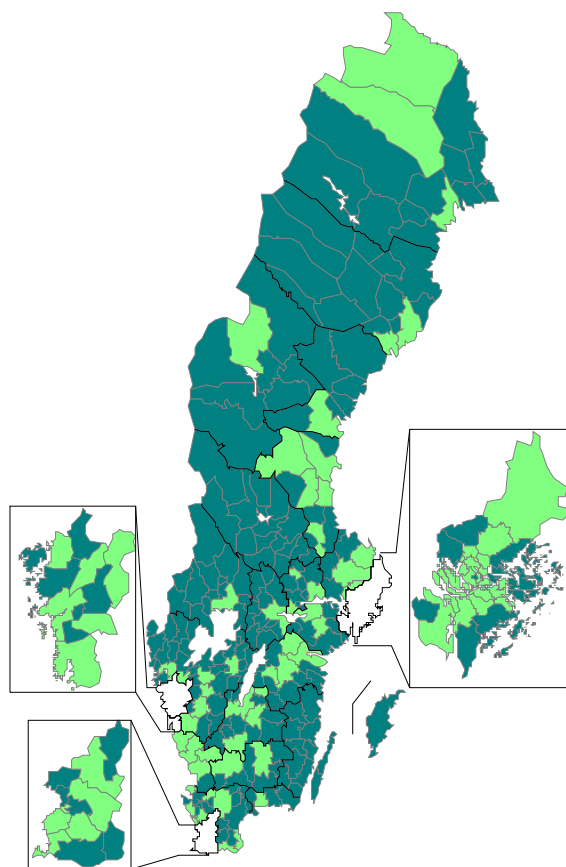

Bild 2. Karta över deltagandet i Förskolelyftet 2009-2010. Enskilda huvudmän.

Enskilda huvudmän deltar i Förskolelyftet enligt samma regelverk och på samma villkor som de kommunala. Det är ofta frågan om små enheter och man har därför vanligtvis bara möjlighet att låta en eller ett par medarbetare delta i Förskolelyftet. Enskilda förskolor står tillsammans för ca 400 av de totalt 3 940 personer som huvudmännen hittills rekviderat statsbidrag för under perioden 2009-2010. Det innebär att ungefär tio procent av personalen som hittills deltagit i Förskolelyftet arbetar på en förskola som bedrivs av en enskild huvudman. Enligt den officiella statistiken år 2009 gick 18 procent av de inskrivna barnen i en förskola som drivs av en enskild huvudman.

Små huvudmän, varav många är enskilda, har generellt sett svårare att sätta sig in i och förstå regelverken kring ansökan och statsbidrag mm. Skolverket stöttar de mindre huvudmännen genom olika informationsinsatser och genom att vara tillgängliga för frågor per telefon och mejl. Några enskilda huvudmän har varit kritiska mot att statsbidragsersättningen betalas ut i efterhand.

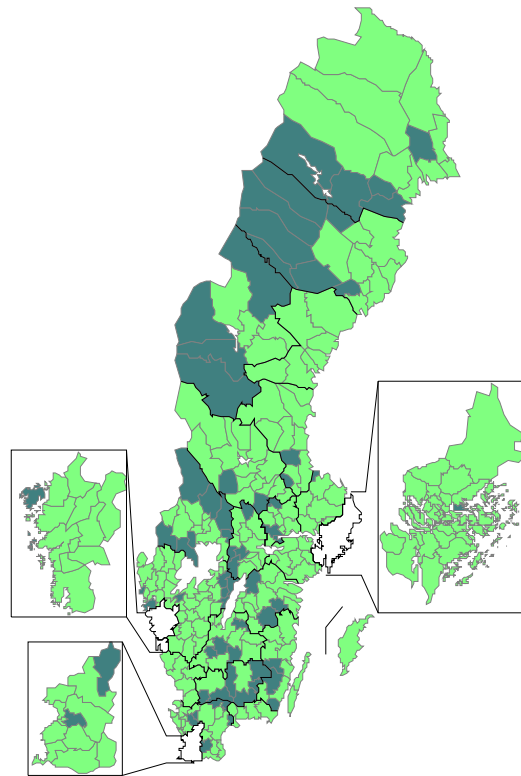

Bild 3. Karta över deltagandet i Förskolelyftet 2009-2010. Samtliga huvudmän.

Sammanfattning

Antalet huvudmän som deltar i Förskolelyftet ökar över tid, och detta gäller såväl kommunala som enskilda huvudmän. Hittills har 214 kommunala huvudmän, dvs. ca tre fjärdedelar av alla kommuner, deltagit i satsningen. Variationen i deltagandet mellan huvudmännen är dock stor. Det finns kommunala huvudmän som tagit många platser i anspråk, t ex Örebro och Ovanåker och det finns huvudmän som inte deltagit alls. Gemensamt för huvudmän som deltagit i högre utsträckning är att man på central nivå fattat beslut om och avsatt medel för fortbildningen samt att det finns en central samordning kring frågor som rör Förskolelyftet. Vissa enskilda huvudmän upplever att de har sämre förutsättningar för deltagande. Skolverket stöttar huvudmännens deltagande genom olika informationsinsatser och genom att finnas tillgängliga för att besvara frågor per telefon och mejl i hög utsträckning.

4. Kurserna i Förskolelyftet

Deltagande i fortbildningen

Regeringens mål är att ca 2 000 förskollärare, 2 350 barnskötare och 150 personal med pedagogiskt ledningsansvar varje år ska ges möjlighet till fortbildning inom Förskolelyftet². Som tidigare nämnts finns det vissa svårigheter kopplade till att dimensionera och prognostisera fortbildningen. Tabellen nedan visar uppgifter kring hur *antalet platser* förändras från det att lärosätena inkommer med förslag till kurser till och med att huvudmännen rekviderar statsbidrag.

Avrundat till närmaste tiotal	ht2009	Totalt 2009	vt2010	ht2010	Totalt 2010	vt11	Totalt perioden
Erbjudna platser (maxantal)							
Barnskötare	710	710	1060	1330*	2390	1010	4110
Förskollärare	930	930	1360	1960	3320	1510	5760
Pedagogisk ledningspersonal	620	620	580	570	1150	340	2110

Köpta platser (maxantal)							
Barnskötare	670	670	760	1350*	2110	1220	4000
Förskollärare	700	700	650	1820	2470	1610	4780
Personal m ped. ledningsansv.	140	140	140	120	260	190	590

Sökta platser							
Barnskötare	390	390	750	1030	1780	830	3000
Förskollärare	500	500	1050	1630	2680	1310	4490
Personal m ped. ledningsansv.	50	50	170	80	250	80	380

Beviljade platser							
Barnskötare	410	410	590**	860	1450	560	2420
Förskollärare	580	580	650**	1380	2030	930	3540
Personal m ped. ledningsansv.	40	40	160	70	230	50	320

Huvudmännens rekvisition, antal personer per termin							Individer totalt perioden
Barnskötare	360	360	620**	700	1320	1680	1570
Förskollärare	500	500	730**	1160	1890	2390	2190
Personal m ped. ledningsansv.	40	40	100	70	170	210	180

Tabell 4: Förskolelyftet, dimensionering 2009-2010. Antal platser (avrundat till närmaste tiotal) vid urval av kurser, kursköp, beviljade platser efter ansökan samt rekviderat och faktiskt antal deltagande.

* Överenskommelser har tecknats om fler platser än lärosätets ursprungliga förslag.

**Fler rekviderade platser än beviljade platser beror på att utbildningsanordnarna tagit in personal via efteranmälan.

² <http://www.sweden.gov.se/sb/d/11841/a/123739>

Tabellen 4 visar totalt sett att det är färre sökande än totalt antal platser. Detta beror inte på att söktrycket generellt sett varit lågt, utan snarare att söktrycket varit ojämnt fördelat mellan olika kurser och orter. Det finns vidare en differens mellan antal beviljade platser och antalet platser som huvudmännen rekviderar statsbidrag för. Den skillnaden kan dels bero på att huvudmännen inte nyttjar alla sina platser och dels på att huvudmännen får platser via efteranmälan, alltså efter ordinarie ansökningsförfarande. I detta sammanhang ska också tilläggas att huvudmännen rekviderar statsbidrag terminsvis. Vissa kurser pågår under flera terminer, och i dessa fall rekviderar huvudmannen statsbidrag för samma person vid flera tillfällen.

På drygt ett år (de första kurserna startade först sent hösten 2009) har ca 1 570 barnskötare, 2 190 förskollärare samt 180 personal med pedagogiskt ledningsansvar erbjudits fortbildning inom Förskolelyftet. Av Skolverkets sammanställning ovan framgår att regeringens mål för satsningen inte har uppnåtts till fullo. Framförallt gäller detta personalkategorin ”barnskötare och personal med motsvarande arbetsuppgifter i förskolan”.

I samband med Skolverkets uppföljningsbesök framkommer att flertalet av huvudmännen avser att öka andelen förskollärare i förskolorna och att förskollärarna som grupp därför prioriteras i fortbildningen. Vidare framkommer att förskollärare prioriteras på grund av att denna personalkategori har fått ett förstärkt pedagogiskt ansvar enligt den förtydligade och kompletterade läroplanen som gäller från 1 juli 2011. När det gäller kategorin personal med pedagogiskt ledningsansvar består denna i första hand av förskollärare med ledningsansvar på sin förskoleenhet. Förskolechefer har inte deltagit i fortbildningen i någon större utsträckning. Anledningen uppges exempelvis vara förskolechefers deltagande i rektorsutbildningen. Huvudmännen uppger också att det i regel är svårt för förskolechefer att delta i kurser som är så omfattande som 30 hp, särskilt om de går på helfart. Kurser för förskolechefer på halv- eller kvartsfart förespråkas därför. Det framkommer också att det råder osäkerhet kring vilken målgrupp som ingår i kategorin *personal med pedagogiskt ledningsansvar*. Avses endast förskolechefer eller omfattas såväl förskollärare med pedagogiskt ledningsansvar på sin förskoleenhet och pedagogiska handledare på förskolorna? Målgruppen är ”yvig” och de i förväg avsatta medlen för just denna kategori innebär att deltagandet i kurserna begränsas. Det är också svårt för lärosätena att anpassa innehållet i kurserna till rätt personalkategori.

Deltagare i fortbildningen

Informationen i detta avsnitt kommer huvudsakligen från den kursdeltagarenkät som hittills genomförts vid två tillfällen, våren respektive hösten 2010. Enkäten kommer också att genomföras våren 2011 och hösten 2011. Enkäten gick ut till 3031 kursdeltagare som påbörjade kurser inom Förskolelyftet våren 2010 och hösten 2010. Svarsfrekvens är cirka 70 procent.

Kön och åldersfördelning

Som väntat är de kursdeltagare som besvarade enkäten i stort sett kvinnor (98,6 procent). Den åldersmässiga spridningen bland kursdeltagarna är stor, vilket åskådliggörs av diagram 4 nedan. Kategorin *personal med pedagogiskt ledningsansvar* har en något högre genomsnittsålder än övriga personalkategorier.

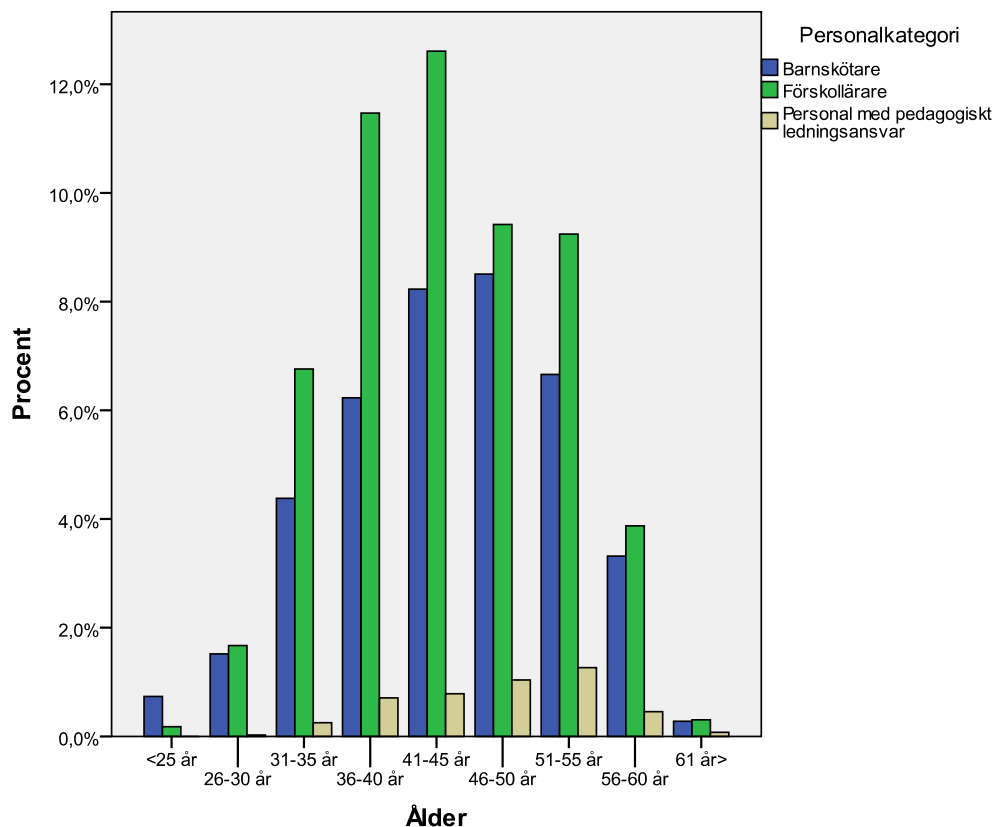

Diagram 4: Åldersfördelning över kursdeltagare i Förskolelyftet fördelat på personalkategorier. Uppgifter hämtade från huvudmännens rekvisitioner.

Antal år i arbete

Diagram 5 nedan visar hur kursdeltagarna fördelar sig med avseende på arbetslivserfarenhet (år i arbete) inom förskoleverksamhet.

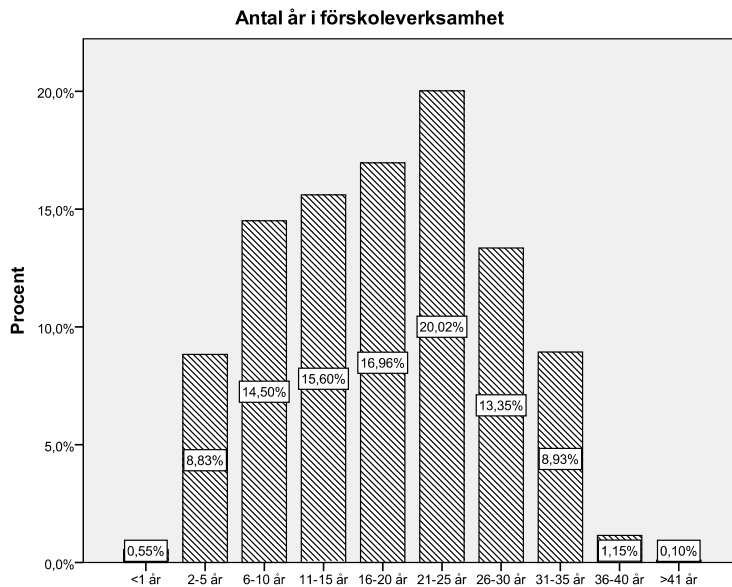

Diagram 5: Antal år i förskoleverksamhet i spann om fem år. Uppgifter från enkät till kursdeltagare.

Antal år som kursdeltagarna har arbetat i förskoleverksamhet skiljer sig åt mellan personalkategorierna och beroende på om de är anställda i en kommunal eller enskild verksamhet. Personal med pedagogiskt ledningsansvar och förskollärare har i genomsnitt arbetat något längre tid i förskoleverksamhet än barnskötare. Kursdeltagarna som arbetar i en kommunal förskola har i genomsnitt arbetat något längre tid i förskoleverksamhet än kursdeltagarna som arbetar i en enskild förskola.

Utbildningsbakgrund

Den personal som deltar i Förskolelyftet har enligt enkäten i hög utsträckning en utbildning som överensstämmer med kursen de läser. Majoriteten av barnskötarna, 82,6 procent är utbildade barnskötare, och 89,3 procent av förskollärarna anger att de har en förskollärarytbildning. Också en stor del av personalen med pedagogiskt ledningsansvar har en förskollärarytbildning, 71,4 procent.

Kursernas organisation

Kurserna kan läsas både som campus- och distanskurser eller som en kombination av campus och distans. Med distansstudier avses att undervisning och kommunikation till största del sker utan fysiska träffar och ofta via en databaserad lärplattform. Med campusstudier avses att föreläsningstillfällena är förlagda vid högskolan eller universitetet. Antal campusträffar varierar beroende på kursens längd. Det är därför det *huvudsakliga* upplägget som har fått avgöra hur kurserna kategoriserats.

En majoritet av kurserna inom Förskolelyftet bedrivs som en kombination av campus- och distansundervisning, se diagram 6 nedan.

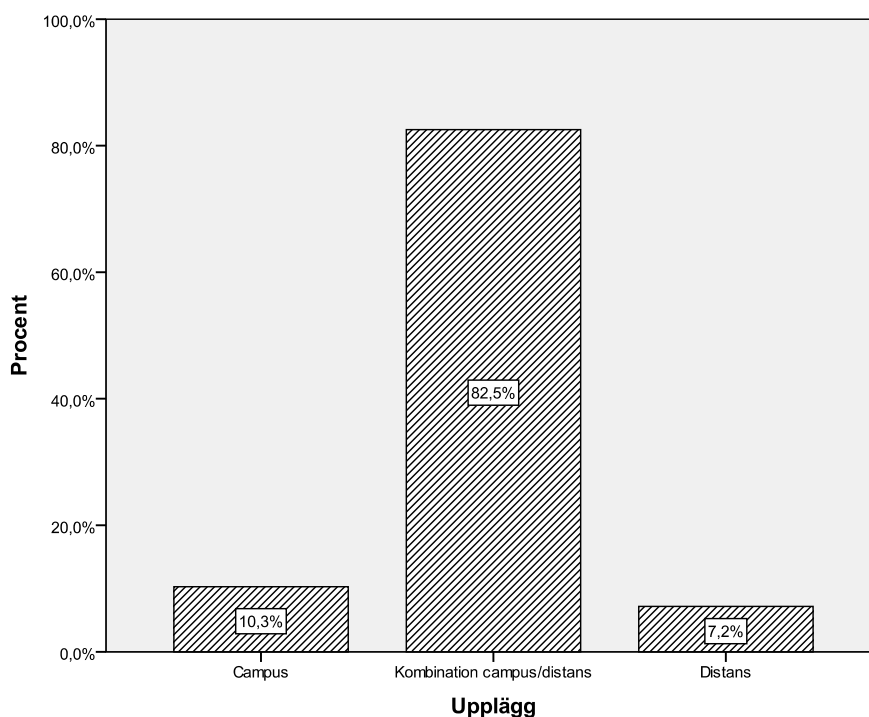

Diagram 6: Fördelning mellan kursupplägg i form av campus-, campus/distans och distansstudier utifrån huvudmännens rekvisitioner.

Studerandeenkäten visar att de som har deltagit i en kurs som ges på campus i genomsnitt uppgett en något högre bedömning (5,07) än det totala genomsnittsvärdet på 4,88 på en skala mellan 1 och 6 (där 1 är mycket dåligt och 6 är mycket bra). De kursdeltagare som har studerat på distans eller en kombination mellan campus och distans har uppgett ett något lägre värde än genomsnittet.

Flera kursdeltagare som har läst en kurs med kombinationen campus/distans har i de öppna svarsalternativen angett att de skulle önska fler träffar vid campus. Det framgår också att verktyg för distansstudier (tex. lärplattformar) inte fungerar, och att kursdeltagarna önskar en introduktion av de verktyg som används vid distansstudier.

Det finns inga exakta uppgifter kring fördelningen mellan campusförelagd respektive distansundervisning på kurser med detta upplägg. Eftersom kategoriseringen är så grov är det svårt att värdera vad kursens upplägg haft för effekter. Det är dock troligt att relationen mellan distansstudier och fysiska träffar kan ha betydelse för sökbilden. En kurs som ges genom distansstudier eller en kombination av campus- och distansstudier kan i högre utsträckning attrahera deltagare från ett större geografiskt område än sådana kurser som uteslutande består av campusundervisning. Samtidigt visar resultat från kursdeltagarenkäter och Skolverkets uppföljningsbesök på betydelsen av att kurser som huvudsakligen bedrivs på distans innehåller ett par fysiska träffar. Fysiska träffar ger möjlighet till ett erfarenhetsutbyte som kursdeltagarna uppger är betydelsefullt.

Kursdeltagarnas uppfattning om *kursens studietakt* varierar. De kursdeltagare som studerar på heltid anger ett högre genomsnitt (5,35) än det totala medelvärdet (4,98). Även de kursdeltagare som studerar på halvfart har angett ett marginellt högre värde (5,01) än det genomsnittliga värdet. Kursdeltagarna som studerar på kvartsfart anger i genomsnitt en något lägre värde (4,92) än det totala genomsnittet. Uppfattningen om hur studietakten fungerar skiljer sig inte åt mellan personalgrupperna barnskötare och förskollärare (5 av 6 i genomsnitt). Personal med pedagogiskt ledningsansvar uppger dock ett något lägre genomsnittsvärde för hur väl studietakten fungerat (4,46). En förklaring till detta är att personal med pedagogiskt ledningsansvar huvudsakligen studerar på kvartsfart.

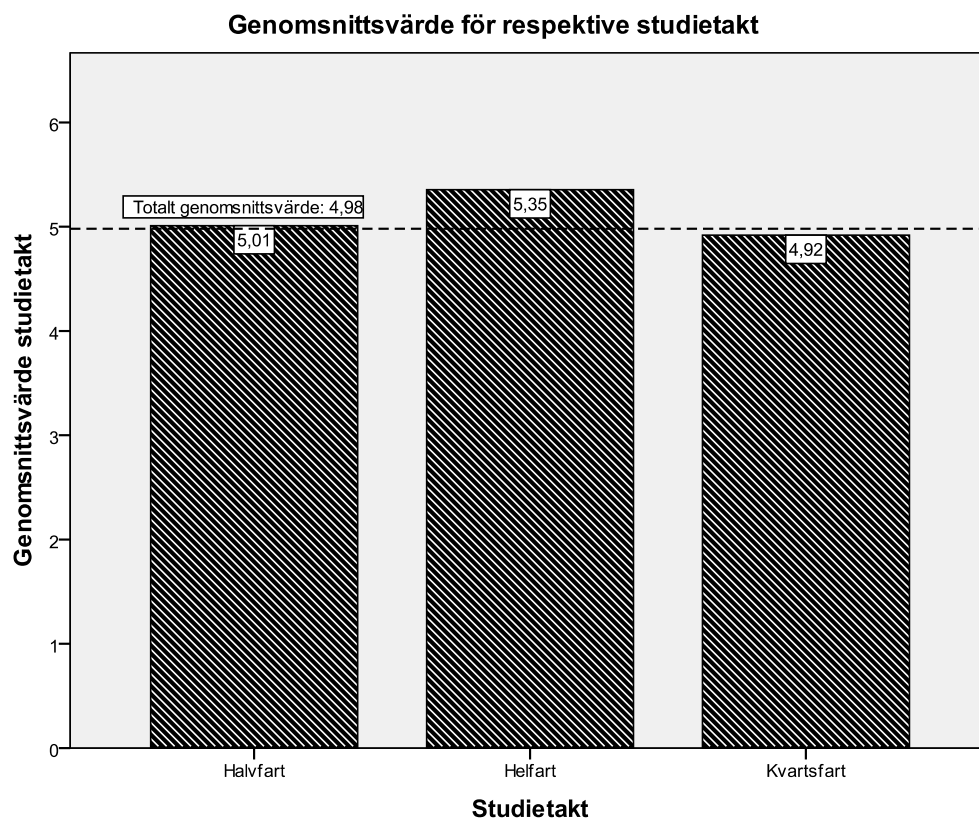

Diagram 7: Förskolelyftet. Kursdeltagarnas genomsnittliga bedömning av studietakt. Observera att varje spann redovisas för sig och att det är olika antal kursdeltagare för varje grupp. Total genomsnittsbedömning är 4,98. Skala 1-6 där 1 är lägst och 6 är högst.

Utifrån de öppna svaren i kursdeltagarenkäten framkommer att personal som studerar på halvfart hade föredragit att studera på helfart i stället. Orsakerna till detta varierar men den vanligaste orsaken som anges är att man upplever att det är splittrat att arbeta och studera samtidigt, samt att kraven är för höga för att man ska klara kursen på halvtidsstudier. En annan orsak som anges är att studietakten upplevs som ojämn, vilket försvårar kursdeltagarens möjlighet att kombinera arbete och studier på ett bra sätt. Samtidigt finns det kursdeltagare som framför att det är positivt att kombinera arbete och studier, eftersom det ger möjlighet att omsätta den kunskap man har tillägnat sig direkt i verksamheten. Exempelvis har man lyft

fram att arbetet med att dokumentera verksamheten underlättas genom en kombination av arbete och studier.

Kursernas omfattning

Kursernas *omfattning* för förskollärare och personal med pedagogiskt ledningsansvar är given i förordning och uppdrag och anger att fortbildningen får omfatta högst 15 hp för förskollärare och högst 30 hp för personal med pedagogiskt ledningsansvar. Omfattningen för barnskötarna finns inte angiven i förordning eller regeringsuppdrag, men då regeringen presenterade satsningen angavs att fortbildningen för denna grupp ska motsvara fem veckors heltidsstudier. För barnskötarna har detta inneburit kurser om 7,5 hp. Eftersom kurserna ges med olika studietakt har också den tid som kursen varit utsträckt över varierat.

Under de två första omgångarna har Skolverket endast köpt kurser på 7,5 hp för barnskötare, 15 hp för förskollärare och 30 hp för personal med pedagogiskt ledningsansvar trots att det funnits möjlighet att erbjuda kurser också i mindre omfattning.

Inför den tredje omgången har Skolverket öppnat för möjligheten att erbjuda kurser från 7,5 hp till 15 hp för förskollärare och från 7,5 hp till 30 hp för den pedagogiska ledningen av förskolan. Anledningen till detta var dels att ge utbildningsordenarna större valmöjlighet, dels att satsningen ska vara avslutad i och med utgången av 2011.

Kursernas innehåll

Kursernas inriktning anges i regeringsuppdraget. Samtliga kurser har omfattat ämnesområdena *barns språkliga och matematiska utveckling* samt för personal med pedagogiskt ledningsansvar och förskollärare *uppföljning och utvärdering av verksamheten*. I de två första förfrågningsomgångarna har Skolverkets krav till lärosätena varit att kurserna ska omfatta såväl språklig som matematisk utveckling i samma kurs. Det har därmed inte funnits möjlighet för huvudmän att välja fortbildningsinriktning mot antingen språklig eller matematisk utveckling. Inledningsvis hade Skolverket ingen tydlig bild av huvudmännens utbildningsbehov. Skolverket valde då att utgå från förskolans ämnesintegrerade arbetssätt och erbjöd i enlighet med detta kurser där båda ämnesområdena (språklig och matematisk utveckling) ingår.

Vad gäller den tredje omgången, det vill säga kurser som påbörjas höstterminen 2011, har Skolverket anpassat förfrågan om kurser till den reviderade och förtydligade läroplanen för förskolan (Läroplan för förskolan Lpfö 98, reviderad 2010).

I samtliga kurser har särskild vikt fästs vid att förskoledidaktik och ämnesdidaktik ska ingå, utifrån de mål och intentioner som införts i förskolans läroplan. Det har också betonats att de förskolepedagogiska principerna ska utgöra grunden för inriktningen av fortbildningssatsningen.

Skolverket har inför denna omgång också öppnat upp för möjligheten att erbjuda kurser även i ett utav ämnesområdena språklig och kommunikativ utveckling eller matematisk utveckling för förskollärare och barnskötare samt för förskollärare och

personal med pedagogiskt ledningsansvar uppföljning, utvärdering och utveckling. Syftet med detta är att anpassa innehållet i kurserna till det utbildningsbehov som identifierats under den tid som Förskolelyftet pågått. Många av huvudmännen anger i samband med uppföljningsbesöken att det finns behov av fortbildningsinsatser i exempelvis matematik. Även i uppföljningar som Skolverket gjort, exempelvis nationella kvalitetsgranskningar i matematik 2001-2002 och i Skolinspektionens tillsynsrapporter framkommer att många förskollärare uppger sig sakna kunskaper i matematik.

Ytterligare ämnesområden som efterfrågats av huvudmännen är naturvetenskap och teknik. Dessa områden lyfts även fram i den förtydligade och kompletterade läroplanen. Dock har regeringsuppdraget inte gett Skolverket utrymme att köpa kurser som inriktas mot dessa ämnesområden.

Vidare efterfrågas fortbildning för förskollärare och den pedagogiska ledningen av förskolan. Den förtydligade och kompletterade läroplanen innebär ett förstärkt pedagogiskt ansvar för förskolläraren och förskolechefen. Regeringsuppdraget har dock inte gett Skolverket utrymme att fullt ut beakta dessa förtydliganden.

Kursdeltagarnas värdering av innehållet i kurserna

I studerandeenkäten ställs frågor kring huruvida kursdeltagarna anser sig ha fått ökade kunskaper i de områden som anges i uppdraget (läroplan, språk- och kommunikation samt matematik). Resultaten i diagram 8 nedan visar att uppfattningen om detta varierar något mellan de aktuella personalkategorierna.

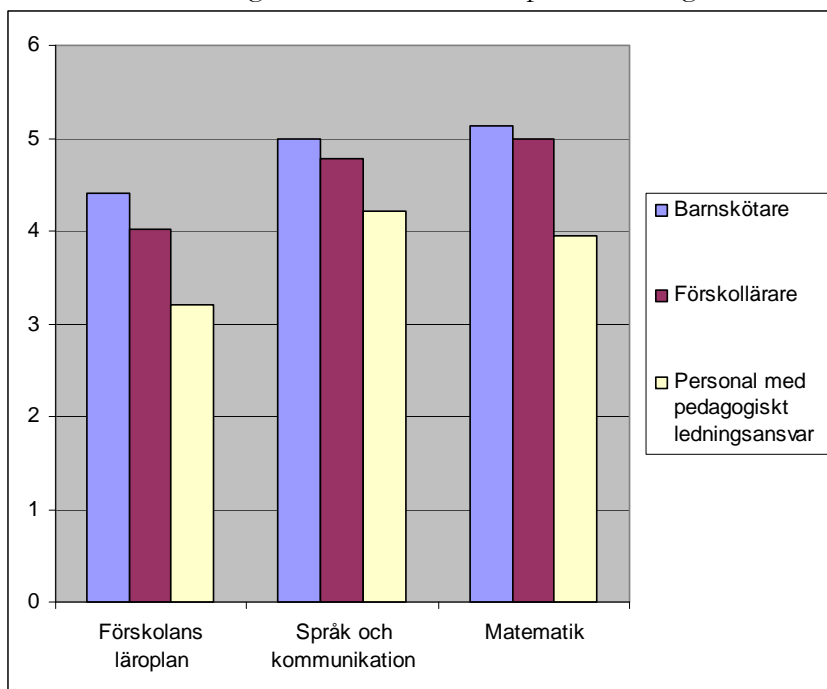

Diagram 8: Förskolelyftet. Genomsnittligt värde kursinnehåll för respektive personalkategori (skala 1-6 där 1 är lägst och 6 är högst).

Bland de olika personalkategorierna skiljer sig uppfattningen åt när det gäller i vilken utsträckning man anser sig ha fått ökade kunskaper om *förskolans läroplan*. Barnskötare anger i genomsnitt högst värde (4,41) medan personal med pedagogiskt ledningsansvar anger genomsnittligt lägst värde (3,20). Förskollärare anger i genomsnitt 4,02 som värde. En tänkbar förklaring till att personal med pedagogiskt ledningsansvar anger ett lägre värde kan vara att många av dessa kurser inte var slutförda vid tidpunkten för besvarandet av enkäten.

Även kursdeltagarnas uppfattning om i vilken utsträckning de har fått ökade kunskaper kring förskolebarns *språkliga och kommunikativa utveckling* och lärande skiljer sig åt. Medelvärde för samtliga svarande i enkäten är 4,82. Barnskötare har angett det högsta medelvärdet (4,99) förskollärarna har angett 4,77 och personal med pedagogiskt ledningsansvar har det lägsta medelvärdet 4,22.

Kursdeltagarnas uppfattning om de har fått ökade kunskaper om förskolebarns *matematiska utveckling och lärande* har det högsta medelvärdet (4,99). Medelvärdet skiljer sig även här åt mellan de olika personalkategorierna där barnskötare anger högst medelvärde 5,14, förskollärare 4,99 och personal med pedagogiskt ledningsansvar 3,95.

Genom enkätens öppna svar framkommer att kursdeltagarna efterfrågar mer matematikinslag i kurserna. Matematikdelarna uppges vara lättare att implementera i verksamheten än delarna som handlar om språklig och kommunikativ utveckling. Samtidigt efterfrågar kursdeltagarna fler exempel på hur man kan arbeta för att utveckla språket hos små barn. Man efterfrågar också mer innehåll kring flerspråkighet i förskolan och det är också det område som kursdeltagarna oftast anser har saknats eller behandlats för lite i kurserna.

Personal med pedagogiskt ledningsansvar fick även bedöma i vilken utsträckning kursen de har läst har gett dem ny *kunskap för att leda utvecklingsarbetet på ett systematiskt sätt*. Resultaten framgår av diagram 9 nedan. Notera dock att personal med pedagogiskt ledningsansvar vanligen inte avslutat sina kurser då de besvarade enkäten.

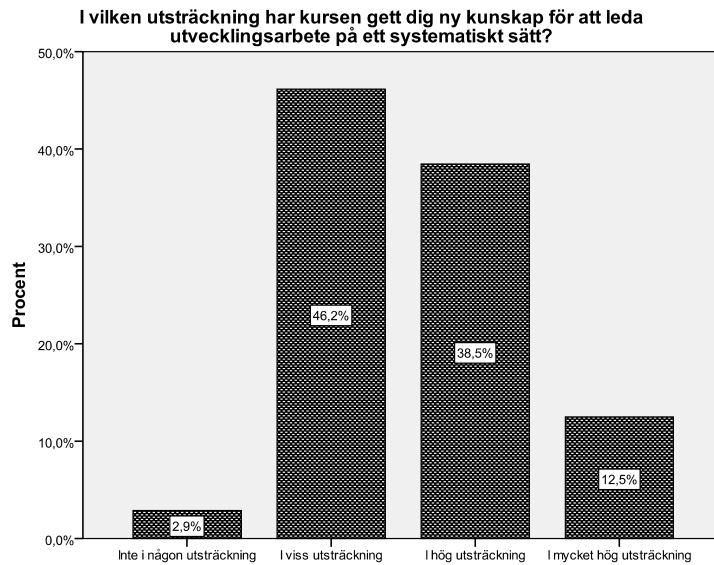

Diagram 9: Förskolelyftet. Kursdeltagarnas uppfattning om i vilken utsträckning kursen har gett dem ny kunskap för att leda utvecklingsarbete på ett systematiskt sätt (fråga enbart ställd till personal med pedagogiskt ledningsansvar).

Förskollärare och personal med pedagogiskt ledningsansvar fick även frågan ”I vilken utsträckning har kursen gett dig ökade kunskaper om arbete med/metoder för uppföljning och utvärdering?” Resultaten framgår av diagram 10 nedan.

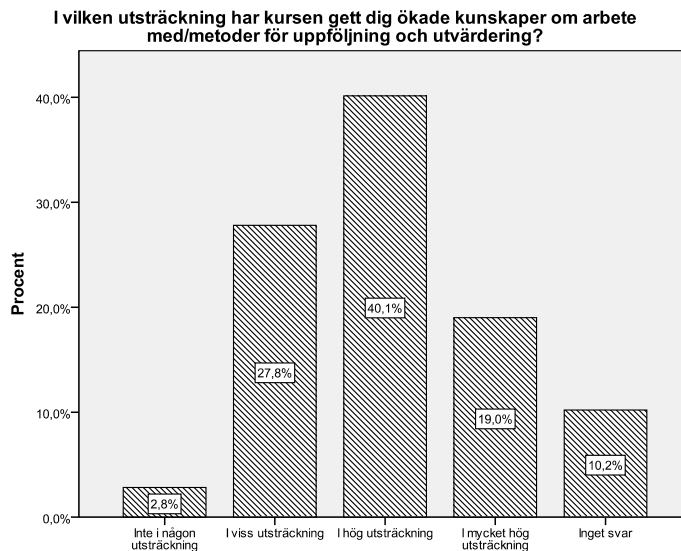

Diagram 10: Förskolelyftet. Kursdeltagarnas uppfattning om i vilken utsträckning kursen har gett dem ökade kunskaper om arbete med /metoder för uppföljning och utvärdering (fråga enbart ställd till personal med pedagogiskt ledningsansvar och förskollärare).

Kursernas kvalitet

Fullföljande, avhopp mm

Ett kvalitetsmått på fortbildningen är att en hög andel av förskolepersonalen fullföljer kursen. Tabellen nedan är en sammanställning av uppgifter som samlats in från lärosäten som deltar i Förskolelyftet. Den visar hur många som påbörjat kurser, fått poäng/kursintyg och som avbrutit studier. Observera att vissa av kurserna inte slutförts vid förfrågningstillfället, vilket gör att deltagarna vid tidpunkten ännu inte fått poäng.

	Påbörjat kurs	Erhållet poäng	Erhållet kursintyg	Avbrutit studier
Förskollärare	2267	1811	389	55
Personal m. ped. ledningsansvar	201	15	0	3
Barnskötare	1593	1330	435	59
Totalt	4061	3156	824	117

Tabell 5: Förskolelyftet. Studieresultat för samtliga kurser som startat ht 2009 – ht 2010. Vissa av kurserna är inte avslutade vilket gör att deltagarna inte erhållit poäng ännu.

Tabell 5 ovan visar att avhoppet är mycket få, endast omkring 3 procent. Detta bekräftas också genom de övriga uppföljningar som Skolverket gjort. Den personal som deltar i Förskolelyftet är i hög utsträckning studiemotiverad och positivt inställda till deltagandet. Också barnskötargruppen, som generellt sett har minst studievana, har fullföljt kurserna i hög utsträckning.

Kursutvärderingar

Ett tiotal lärosäten har skickat in kursutvärderingarna från kurserna i Förskolelyftet höstterminen 2009 och vårterminen 2010 till Skolverket. Dessa visar en mycket samstämmig bild av hur förskolepersonalen upplevt kurserna.

De inkomna utvärderingarna är i stort sett samstämmiga och visar att kursdeltagarna tyckt att kursernas innehåll varit bra och relevant. Många lyfter fram att kurserna varit inspirerande och gett en nytändning i yrkeslivet. Barnskötare har kommenterat att fortbildningen på högskola eller universitet har gett yrkesstolthet och gjort att de känner sig betydelsefulla. Flera utvärderingar lyfter fram att kurserna bidrar till kunskaper om lekens betydelse för lärande.

Att möta andra yrkesverksamma inom förskolan lyfts fram som positivt av många och uppges ha gett inspiration och bidragit till intressanta diskussioner. Mötet med verksamma kollegor leder till informellt lärande genom utbyte av erfarenheter samt tips och råd från kollegor. Kursdeltagarna har genom fortbildningen utvidgat sina nätverk.

Att varva arbete och studier upplevs som positivt av många. Det dagliga arbetet har gett tillfälle till reflektion kring kursinnehållet. Samtidigt är organisationen det som de flesta är missnöjda med, se nedan. Detta kan tolkas som att själva upplägget med att varva studier och arbete i grunden är positivt men att utbildningsanordnarna behöver organisera detta på ett bättre sätt framöver. En stor del av förklaringen till

den negativa feedbacken på organisationen av studierna kan troligtvis förklaras med att även lärosätena hade mycket kort tid för planering innan kurserna skulle börja och att Skolverkets information inledningsvis inte var tillräckligt tydlig.

Att studera enbart på distans passar inte alla och i samband med detta förekommer också kritik mot hur studierna organiserats. Den vanligaste invändningen är att det vid distansstudier är svårt att använda aktuell lärplattform/lärverktyg. Vidare framkommer kritik mot att studietempot varit för högt eller ojämnt, att campusförlagd undervisning inte schemalagts på ett sätt som passar personalens förutsättningar, samt att information om hur kurserna och studierna är upplagda varit otydlig. Vissa av de kursdeltagare som svarat på någon av kursutvärderingarna och som läst helt eller delvis på distans uppger att de saknar föreläsningar/fysiska träffar.

En del barnskötare uppger att de inledningsvis var lite oroliga eller nervösa för att delta i en kurs på högskola/universitet, men att det visade sig fungera bra och var uppskattat.

Av kursutvärderingarna kan man också utläsa att det tycks finnas kursdeltagare som arbetat och studerat mer än 100 procent tillsammans. Detta är inte förenligt med förordningen 2009:280.

Helhetsbedömning av kurserna enligt kursdeltagarenkäten

Kursdeltagarnas helhetsbedömning av kursen är i genomsnitt 5,04 på en skala mellan 1 och 6. Diagram 11 nedan visar hur kursdeltagarna fördelar sig mellan de olika skalstegen utifrån vilken helhetsbedömning de gett kursen.

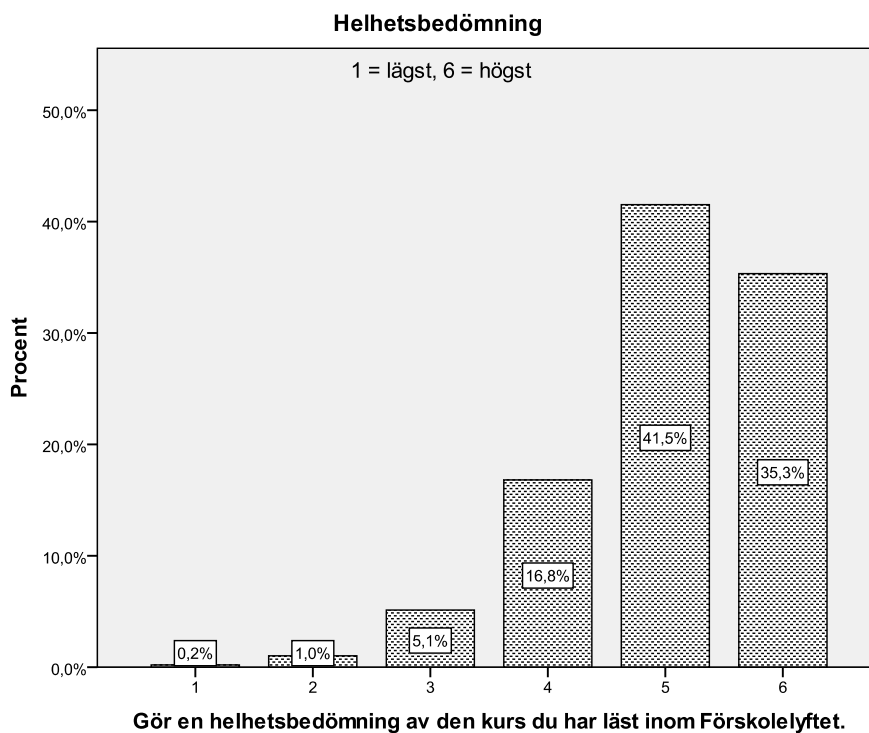

Diagram 11: Kursdeltagarnas uppfattning om helhetsbedömning av kursen inom ramen för Förskolelyftet.

Helhetsbedömningen varierar något. Barnskötargruppen ger i genomsnitt en något högre helhetsbedömning (5,20) än förskollärare (5,00) och personal med pedagogiskt ledningsansvar (4,35).

Jämförelser *mellan* personalgrupperna är svåra att göra eftersom personal med pedagogiskt ledningsansvar är antalsmässigt få i jämförelse med de andra personalkategorierna. Kurserna för personal med pedagogiskt ledningsansvar är också mer omfattande och en stor andel av denna personal hade inte avslutat sin kurs vid besvarandet av enkäten. Detta gör att helhetsbedömningen från denna grupp troligen inte är helt rättvisande.

Det finns ett visst samband mellan utbildningsnivå och helhetsuppfattning. De kursdeltagare som har en lägre utbildningsnivå tenderar att ge en högre helhetsbedömning än deltagare med högre utbildningsnivå.

Fortbildningens relevans i förhållande till utbildningsbehov

Kursdeltagarnas uppfattning

En stor andel av kursdeltagarna 87,2 procent, angav i enkäten att kursinnehållet hade stor eller mycket stor relevans för nuvarande arbetsuppgifter och mindre än 1 procent uppgav att kursinnehållet hade liten eller mycket liten relevans för de nuvarande arbetsuppgifterna. Fördelningen åskådliggörs i diagram 12 nedan.

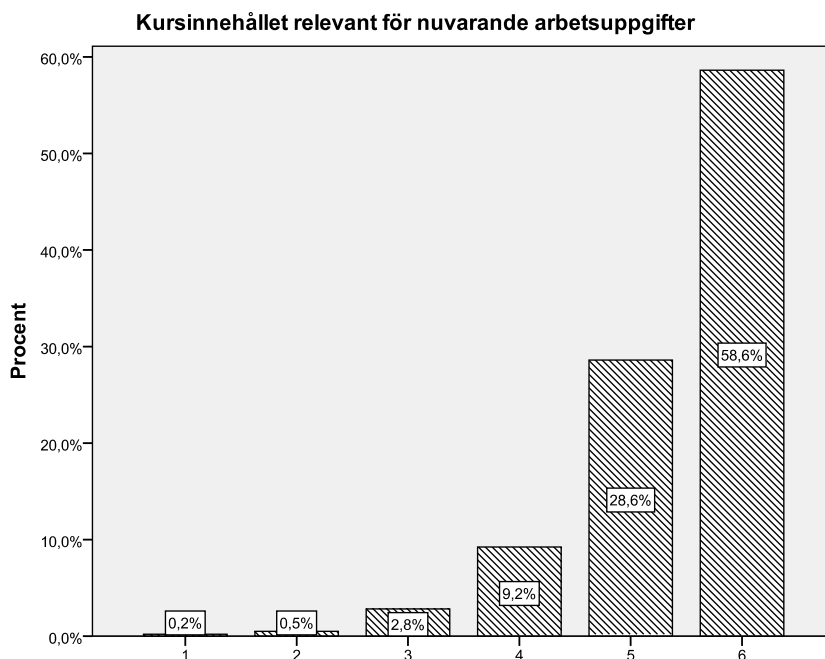

Diagram 12: Kursinnehållets relevans för nuvarande arbetsuppgifter. Skala 1-6 där 1 är lägst och 6 är högst.

92 procent av de svarande i enkäten uppger att de tror att de kommer att använda sig av de kunskaper de har fått genom kursen i sitt fortsatta arbete i hög eller mycket hög utsträckning.

74 procent uppger att kursen motsvarade sina förväntningar i hög eller mycket hög utsträckning medan endast två procent uppger att kursen motsvarade förväntningarna i liten eller mycket liten utsträckning.

Uppföljningsbesöken

I samband med de uppföljningsbesök som genomförts under hösten 2010 och våren 2011 har frågor till såväl företrädare för lärosäten som huvudmän ställts.

I detta sammanhang har exempelvis frågan om *huruvida fortbildningen upplevs vara relevant i förhållande till utbildningsbehovet* ställts,

Då det i de flesta fall finns ett etablerat samarbete mellan lärosäten och huvudmän genom Regionala utvecklingscentrum (RUC) finns det möjligheter för huvudmännen att framföra identifierade utbildningsbehov till lärosätena. Skolverkets uppfattning är att lärosätena i stor utsträckning tillmötesgår huvudmännens utbildningsbehov och erbjuder kurser som i stort utgår ifrån de områden huvudmännen lyfter fram.

Eftersom satsningen har pågått under en period då förändringar i förskolans läroplan genomförts har huvudmännens utbildningsbehov oftast utgått ifrån kompletteringarna i förskolans läroplan. Då syftet med satsningen har varit att utveckla personalens kompetens i samband med att förskolans pedagogiska uppdrag förtydligats i läroplanen har Skolverket upphandlat kurser som utgår från förskolans läroplan. Detta gör att huvudmännen upplever fortbildningen som relevant.

Uppföljning och utvärdering av förskolans verksamhet är exempel på område som upplevts ha hög relevans i förhållande till utvecklingsbehoven. Dock framkommer synpunkter vad gäller kursutbudets begränsningar och att behoven är mättade inom vissa områden, exempelvis språkutveckling. Huvudmännen efterfrågar i stället fortbildning i ämnesområdena naturvetenskap och teknik. För förskollärare och förskolechefer efterfrågas fortbildningsinsatser vad gäller förskollärarens och förskolechefens ansvar. Dessa områden ingår dock inte, som tidigare påpekats, i regeringens uppdrag till Skolverket. Områden som huvudmännen också efterfrågar och som inte upplevts ingå i tillräcklig omfattning i satsningen är fortbildningsinsatser beträffande personalens författningskännedom, arbete med barn i behov av särskilt stöd samt arbete med barn som har ett annat modersmål än svenska.

Skolverkets samlade bild är att kurserna har upplevts vara relevanta i förhållande till utbildningsbehoven. Kurserna upplevs hålla hög kvalitet och deltagarna får användbara kunskaper som omsätts i verksamheten, kurserna har blivit inspirationskällor för hela arbetslag och lett till förändrat arbetssätt och ökad medvetenhet hos personalen. Teoridelarna i kurserna uppges innebära att personalen lättare kan beskriva verksamheten och syftet med arbetet i förskolan.

Effekter på förskolepersonalens kompetens

Syftet med satsningen är att utveckla personalens kompetens i samband med att förskolans pedagogiska uppdrag förtydligats i läroplanen. Då Förskolelyftet fortfarande pågår kan Skolverket endast lyfta fram beskrivningar av på vilket sätt fortbildningen hittills har bidragit till att utveckla personalens kompetens.

I samband med de uppföljningsbesök som genomförts har frågan om *hurvida det är möjligt att identifiera effekter av fortbildningen hittills*, ställts till representanter för huvudmän och lärosäten.

Att fortbildningen på sikt bidrar till att förstärka den pedagogiska kompetensen i förskolan intygas av flertalet av de huvudmän som intervjuats. Exempelvis anges att det finns en ökad medvetenhet hos personalen, vilket i sin tur innebär bland annat att barns lust att lära bättre tas tillvara. Personalens ökade medvetenhet betyder mycket eftersom den lärande miljön och personalens medvetenhet om att tillvarata barns lust att lära har stor betydelse för förskolans måluppfyllelse.

Det framkommer att fortbildningen även bidragit till att kursdeltagarnas didaktiska kompetens ökat och att det skett en utveckling av forskningsanknytning och teoretisk förståelse för den egna verksamheten. För barnskötare och förskollärare handlar det bland annat om ökade kunskaper om hur barns språkliga, skriftspråkliga och matematiska utveckling kan stödjas, stimuleras och utmanas. Det handlar också om att personalen fått ökade kunskaper om uppföljning, dokumentation och utvärdering av den egna verksamheten. För pedagogiska ledare handlar det bland annat om att dokumentera, granska, utvärdera och bedöma kvaliteten i förskolans praktik.

Skolverkets samlade bild av huvudmännens beskrivningar är att positionerna flyttas framåt, personalen uppger att de ser på verksamheten med ”nya ögon”. Nätverk skapas för att sprida erfarenheter och kunskaper. Man beskriver det som att ”bollen sätts i rullning” och trots att endast en på förskolan deltar så kan spridningseffekter uppstå.

Exempel på långsiktiga effekter som i detta sammanhang kan vara betydelsefulla att framhålla är att några av de barnskötare som gått fortbildningen läser vidare till förskollärare. Detta sker antingen på barnskötarnas egna initiativ eller på huvudmännens initiativ. Exempel på förskollärare som läser Magisterprogrammet till följd av Förskolelyftet framkommer också. Vidare kan effekter i form av spridningseffekter som leder till att allt fler huvudmän visar intresse för fortbildningen vara värda att lyftas fram.

Sammanfattning

Kursutvärderingar, studerandeenkät och utsagor från utbildningsanordnarna är mycket samstämmiga. Alla underlag visar att kursdeltagarna överlag är nöjda eller mycket nöjda med kurserna. De uppskattar framförallt innehållet, litteraturen, föreläsningarna och diskussionerna (möjligheten till utbyte med kollegor). Det som kursdeltagarna är mindre nöjda med är framför allt sådant som gäller kursens organisation såsom informationen inför kursstart, hur lärplattformar fungerat, schemafrågor och liknande.

Fortbildningen har över lag upplevts vara relevant i förhållande till utbildningsbehovet. Lärosätena har i stor utsträckning tillmötesgått huvudmännens efterfrågan på kurser utifrån identifierade utbildningsbehov. Dock efterfrågas fortbildning i ytterligare områden som naturvetenskap, teknik och fortbildning för förskollärare och förskolechefer utifrån den förtydligade och kompletterade läroplanen.

Huvudmännens uppfattning är att fortbildningen på sikt kommer att bidra till en förstärkt pedagogisk kompetens i förskolan. Ökad medvetenhet hos personalen lyfts fram, vilket exempelvis innebär att personalen bättre fångar, utmanar och stimulerar barnens lust att lära. Fortbildningen har även bidragit till att kursdeltagarnas didaktiska kompetens och kunskaper om barns språkliga, skriftspråkliga och matematiska utveckling ökat. För pedagogiska ledare har kunskaper om uppföljning och utvärdering av kvaliteten i förskolan ökat.

5. Slutsatser och diskussion

Skolverket ska enligt regeringens uppdrag redovisa en uppföljande analys av om och hur förskolepersonalens kompetens utvecklats genom fortbildningen. Skolverket ska vidare redovisa fortbildningens relevans i förhållande till fortbildningsbehovet samt vilka effekter fortbildningen hittills haft för personalens kompetens. Skolverket ska även analysera vilka eventuella hinder som funnits för genomförande av fortbildningen och utnyttjande av de medel som avsatts.

I ovanstående utvärdering framkommer utfallet av fortbildningssatsningen hittills. I detta kapitel ges inledningsvis en kort sammanfattning av i vilken grad regeringens mål med Förskolelyftet uppnåtts hittills. Därefter diskuteras vilka hinder som funnits i samband med tid och planeringsförutsättningar samt medelsutnyttjande. Vidare diskuteras förutsättningar för huvudmännens deltagande. I slutet av detta kapitel diskuterar Skolverket frågorna om fortbildningens relevans samt fortbildningens effekter för personalens kompetens.

Förskolelyftet 2009-2010

Regeringens mål är att ca 2 000 förskollärare, 2 350 barnskötare och 150 personer med pedagogiskt ledningsansvar varje år ska ges möjlighet till fortbildning inom Förskolelyftet³. På drygt ett år har ca 4 000 personer, fördelat på ca 1 570 barnskötare, 2 190 förskollärare samt 180 personal med pedagogiskt ledningsansvar i förskolan, erbjudits fortbildning inom Förskolelyftet. Antalet huvudmän som deltar har ökat, från 170 huvudmän höstterminen år 2009 till 324 huvudmän höstterminen år 2010. Kursdeltagarenkäterna visar genomgående att den personal som deltar är nöjda och att kursinnehållet varit relevant för deras nuvarande arbetsuppgifter. Utsagor från huvudmän och utbildningsanordnare visar *tänkbara* effekter av fortbildningen som bidragit till personalens kompetens. Exempelvis har personalens medvetenhet ökat vilket i sin tur har stor betydelse för förskolans måluppfyllelse.

Tid och planeringsförutsättningar

Inledningsvis hade huvudmännen svårigheter att delta i Förskolelyftet. Under hösten år 2009 då de första kurserna startade, var budgeten för år 2009 och i många fall också för år 2010 redan lagd hos huvudmännen. Utifrån dessa förutsättningar var det svårt för huvudmännen att planera och samordna insatsen. Av samma anledning har det varit svårt för Skolverket att planera och dimensionera satsningen. Huvudmännens arbete med att organisera Lärarfortbildningen bidrog troligen också till ett lägre deltagande. Att förändringarna av förskolans läroplan var aviserade, men ännu inte genomförda, när Förskolelyftet startade, kan också tänkas ha bidragit till en osäkerhet hos huvudmännen.

---

³ <http://www.sweden.gov.se/sb/d/11841/a/123739>

En fortbildningssatsning som Förskolelyftet kräver en uppbyggnadsfas. Skolverkets erfarenhet är att det tar tid att etablera rutiner och kontakter samt att få en uppfattning om huvudmännens utvecklingsbehov och lärosätenas möjlighet att erbjuda fortbildning utifrån de påvisade utvecklingsbehoven.

Medelsutnyttjande

Enligt Skolverkets uppfattning spelar de tids och planeringsförutsättningar som diskuteras ovan en väsentlig roll för att alla medel inte utnyttjats.

Konstruktionen av *statsbidraget och statsbidragshanteringen* påverkar också omfattningen av deltagandet och kan därför utgöra ett tänkbart hinder. Huvudmännens ekonomi är en viktig faktor för deltagande i Förskolelyftet. Kravet på medfinansiering i statsbidragskonstruktionen medför troligen att vissa huvudmän avstår från att delta. Medfinansieringsprincipen kan sannolikt också bidra till att *individer* avstår från att delta även i fall där huvudmannen i princip är positivt inställd till att personal deltar. Samtidigt är det viktigt att påpeka att det finns andra faktorer än statsbidragskonstruktionen som haft betydelse för deltagandet. Tids- och planeringsförutsättningar är exempel på sådana faktorer, liksom huvudmannens prioriteringar bland olika insatser.

Enligt Skolverket skulle de avsatta medlen troligen nyttjats i större utsträckning om anslaget fördelats på ett annat sätt under de tre aktuella budgetåren. Detta gäller särskilt då satsningen kom igång så sent 2009. För framtida fortbildningssatsningar av det här slaget skulle man kunna tänka sig en modell där anslaget ökar stegvis, och att satsningen först efter en tid når ”full kapacitet”. Att myndigheten sent på året får besked om att medel kan flyttas över till ett nytt budgetår, ger inte optimala planeringsförutsättningar.

I *regeringsuppdraget* framgår att de medel som avsatts ska fördelas på ett särskilt sätt mellan de tre personalkategorier som ingår i satsningen. Av *regeringsuppdraget* framgår att av anslaget får högst 120 miljoner kronor användas för förskollärare, högst 18 miljoner kronor för personer med pedagogiskt ledningsansvar samt högst 50 miljoner för barnskötare samt personal med motsvarande arbetsuppgifter. Skolverkets uppfattning är att dessa ramar bidragit till att de avsatta medlen inte kunnat utnyttjas till fullo. Som tidigare framkommit finns ett behov av fortbildning för förskollärare och den pedagogiska ledningen av förskolan. Skolverkets slutsats är att medelsutnyttjandet varit högre om anslaget använts på ett flexiblere sätt.

Deltagandet och medelanvändningen hade också blivit högre om behov och söktryck matchats bättre gentemot mot antalet faktiska platser. Framförallt i storstadsområdena har söktrycket varit långt högre än det antal platser som erbjudits. Samtidigt har det å andra sidan förekommit att kurser behövt ställas in eller att huvudmännen beviljats platser som de sedan inte utnyttjat. Det är helt enkelt svårt att prognostisera deltagande och därmed också kostnader i den här typen av satsning. Erfarenheter och resultat från ett antal ansökningsomgångar leder dock till att kursutbudet kan styras på ett något bättre sätt.

Uppdragets reglering

När det gäller förordningarna omfattas Förskolelyftet och Lärarfortbildningen delvis av samma regelverk. Det har ibland varit svårt både för huvudmännen och för utbildningsanordnarna att skilja ut vad som förenar de två nämnda satsningarna och vad som skiljer dem åt.

Skolverket konstaterar att såväl lärosäten som huvudmän efterfrågar en tydligare definition av vad som avses med kategorin *personal med pedagogiskt ledningsansvar*. Den definition som Skolverket har tillämpat är vid⁴. Utifrån uppdraget och övriga styrdokument har det varit svårt att motivera en mer preciserad definition av vilka som ingår i denna grupp. Detta har lett till att kursdeltagarnas bakgrund varierar och omfattar alltifrån förskollärare med ledningsansvar på sina förskoleenheter och pedagogiska handledare till förskolechefer med ett tydligt reglerat ledningsansvar. För lärosätenas del innebär detta att det är svårare att anpassa innehållet i kurserna till rätt personalkategori och målgruppernas specifika behov. Huvudmännen efterfrågar i första hand fortbildning för förskolechefer utifrån det ansvar som den reviderade läroplanen och skollagen innebär för förskolechefen.

Förutsättningar för huvudmännens deltagande

I Skolverkets uppföljningar med bland annat ett antal företrädare för olika Regionala utvecklingscentrum (RUC) framkommer olika skäl till varför huvudmännen inte deltagit i fortbildningssatsningen i större utsträckning. Skolverkets samlade intryck utifrån dessa dialoger är att huvudmännens deltagande varierar. Detta beror exempelvis på huvudmannens organisation samt huvudmannens och den politiska ledningens vilja och förmåga att styra verksamheten mot nationella mål.

Ytterligare ett argument som framkommit är att Förskolelyftet endast är en del av alla de fortbildningsinsatser som huvudmännen erbjuds att delta i.

Den uppföljning som gjorts inom Förskolelyftet visar att det finns olika faktorer som påverkar huvudmännens deltagande. Bilden stämmer delvis överens med de erfarenheter som finns från Lärarfortbildningen. I den utvärdering som Statskontoret gjort av Lärarfortbildningen framkommer exempelvis att målgrupperna också inom denna satsning anser att fortbildningen är relevant i förhållande till de behov som finns. Inom Lärarfortbildningen har ekonomiska faktorer bidragit till att satsningens medel inte nyttjats till fullo och därutöver har det funnits andra faktorer som påverkar huvudmännens förutsättningar att planera sin verksamhet. Bland annat tar Statskontoret upp möjligheten att hantera deltagande lärares frånvaro, kursernas utformning, maxgränser för individer och sena besked⁵.

Inom Skolverket genomförs just nu flera insatser med inriktning på hur statliga stöd fördelas och hur regelverket påverkar deltagandet i satsningar. Under 2011

---

⁴ Detta är en person som har ett pedagogiskt ledningsansvar i förskolan, t ex förskolechef/rektor, verksamhetsutvecklare, utvecklingsledare eller verksamhetsstrateg på huvudmannanivå, pedagogiska ledare eller handledare på huvudmanna- eller förskolenivå.

⁵ Statskontoret, 2010:12, Ett lyft för den som vill – Utvärdering av den statliga satsningen på fortbildningen av lärare, s.40

pågår ett egeninitierat projekt, *Kommuners utnyttjande av statliga satsningar*. Projektet avser att kartlägga och analysera förhållanden kopplade till att huvudmännens utnyttjande av statliga medel varierar i hög utsträckning. Projektet ska redovisas under våren 2011 och kan fungera som underlag för utvecklingsinsatser. Under 2011 planeras också *Riktade informationsinsatser mot huvudmän*. En modell kommer att prövas med mer uppsökande verksamhet och riktade informationsinsatser, exempelvis genom seminarier eller workshops. Syftet är att stödja främst de mindre huvudmännen.

Huvudmännens styrning och samordning är avgörande faktorer för att deltagandet i Förskolelyftet ska fungera på ett bra sätt. Skolverket har stöttat huvudmännen genom olika informationsinsatser. Administrativa rutiner har också byggts upp i syftet att skapa en samordning mellan huvudmännen, Skolverket och deltagande utbildningsanordnare. Det förekommer att huvudmännen ansöker om platser som de sedan inte utnyttjar. För att motverka detta behövs tydlig information och uppföljning av huvudmännens deltagande i fortbildningssatsningen.

Fortbildningens relevans i förhållande till utbildningsbehov

Fortbildningens innehåll har över lag upplevts vara relevant i förhållande till utbildningsbehoven. Huvudmännens utbildningsbehov överensstämmer i stort med förändringarna och kompletteringarna i förskolans läroplan. Kurserna inom Förskolelyftet utgår ifrån läroplanen vilket innebär att huvudmännen upplevt fortbildningen som relevant. Dock efterfrågas fortbildning i ytterligare områden som naturvetenskap, teknik och fortbildning för förskollärare och förskolechefer utifrån den förtydligade och kompletterade läroplanen.

Fortbildningens effekter för förskolepersonalens kompetens

I de uppföljningsbesök som Skolverket gjort framkommer att det finns signaler som tyder på att fortbildningsinsatserna på sikt kommer att bidra till att den pedagogiska kompetensen i förskolan stärks. Fortbildningen har bidragit till att kursdeltagarnas didaktiska kompetens och kunskaper om barns språkliga, skriftspråkliga och matematiska utveckling ökat. För personal med pedagogiskt ledningsansvar har kunskaper om uppföljning och utvärdering av kvaliteten i förskolan ökat.

Att personalen i förskolan genom Förskolelyftet fått en ökad medvetenhet betyder mycket eftersom den lärande miljön och personalens förmåga att tillvarata barns lust att lära har stor betydelse för förskolans måluppfyllelse.

Ett exempel på långsiktiga effekter som bidrar till att öka kompetensen i förskolan på sikt är att några av de barnskötare som deltagit i Förskolelyftet läser vidare till förskollärare.

Övriga effekter av Förskolelyftet

Lärosätena anger att det är positivt att ”få in” praktiker till högskolor och universitet, att det varit stimulerande i sig att ta fram nya kurser mm. I Statskontorets utvärdering konstateras att ”Skolverkets köp av kurser har också fått till följd att läro-

sätenas kursutbud har utvecklats. Detta har skett genom att nya tvärvetenskapliga och mer praktiktäna kurser har skapats samt att det uppstått nya kontaktytor mellan lärosäten och skolhuvudmän.”⁶ Detsamma gäller också för Förskolelyftet.

Konstateras kan också att Förskolelyftet leder till spridningseffekter. Intresset är stort och allt fler huvudmän anmäler sin personal till kurser. Att den personal som deltagit i hög utsträckning är nöjd med fortbildningen bidrar också till att öka intresset och spridningseffekterna i verksamheten. Skolverket konstaterar vidare att ett samarbete efterhand byggts upp mellan utbildningsanordnare och huvudmän, vilket gör att innehållet i kurserna allt oftare kan utgå från huvudmännens utbildningsbehov.

Förskolelyftet och legitimationsfrågor

I de diskussioner som förts angående Förskolelyftet har frågan om legitimation för förskollärare kommit upp. I de uppföljningsbesök som Skolverket har haft med representanter för huvudmän och lärosäten framkommer att det finns många funderingar och frågor vad gäller legitimation för förskollärare, särskilt vad gäller frågan om lämplighetsbedömning.

Förskollärare ska utses som mentorer och förskolechefer ska bedöma och yttra sig över förskollärarens lämplighet. Uppdraget som mentor kräver exempelvis att förskolläraren har kännedom om hur förskolans författningar kan tillämpas. Uppdraget ställer stora krav på den aktuella personalen. Skolverkets uppföljningsbesök pekar på att det finns ett omfattande behov av fortbildning för förskollärare och förskolechefer i frågor kopplade till legitimationen.

---

⁶ Statskontoret, 2010:12, Ett lyft för den som vill – Utvärdering av den statliga satsningen på fortbildningen av lärare, s.9